

Wyniki Standardowe 2011 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGORZE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2013

Wyniki Standardowe 2011 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGÓRZE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

dr inż.   Zbigniew Floriańczyk
mgr inż.   Rafał Tarasiuk

Warszawa 2013

Redakcja techniczna

Monika Bocian

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-329-7

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

1.	Uwagi wstępne	7
2.	Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
2.1.	Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze (800)	8
2.2.	Pole obserwacji Polskiego FADN	9
3.	Analiza wyników standardowych.....	10
3.1.	Wyniki standardowe według typów rolniczych	10
3.1.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
3.1.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
3.2.	Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej.....	30
3.2.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	30
3.2.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	32
3.3.	Wnioski	51

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze.....	8
Wykres 2	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 3	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według typów rolniczych	10
Wykres 4	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)	11
Wykres 5	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU)	11
Wykres 6	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według typów rolniczych.....	12
Wykres 7	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	13
Wykres 8	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 9	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 10	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	15
Wykres 11	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 12	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	16
Wykres 13	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	17
Wykres 14	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	17

Wykres 15	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	18
Wykres 16	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	18
Wykres 17	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	19
Wykres 18	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	19
Wykres 19	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	20
Wykres 20	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	21
Wykres 21	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	21
Wykres 22	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych.....	22
Wykres 23	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych	22
Wykres 24	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	23
Wykres 25	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	24
Wykres 26	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	25
Wykres 27	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych ..	25
Wykres 28	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych	26
Wykres 29	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	26
Wykres 30	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	27
Wykres 31	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 32	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	28
Wykres 33	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych.....	29
Wykres 34	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według klas wielkości ekonomicznej.....	30
Wykres 35	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	31
Wykres 36	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	31
Wykres 37	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 38	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 39	Udział dzierzawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 40	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 41	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	35
Wykres 42	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 43	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 44	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 45	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 46	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	38
Wykres 47	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 48	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	39

Wykres 49	Koszt nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 50	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 51	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	41
Wykres 52	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	42
Wykres 53	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 54	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 55	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 56	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 57	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 58	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 59	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	47
Wykres 60	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 61	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 62	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 63	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 64	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	50

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
c.u.	- jednostka monetarna (ang. currency unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
LFA	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (z ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

1. Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych rezultatów działalności uzyskanych przez gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w roku 2011, w regionie Małopolska i Pogórze. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna, ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SO „2004”², stanowiła co najmniej 4 000 euro. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w regionie Małopolska i Pogórze, w analizowanym roku wynosiło 142 662 gospodarstwa³.

Podstawowym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych, znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2011 r. w regionie Małopolska i Pogórze.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6).

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstwa, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

---

¹ Floriańczyk Z., Tarasiuk R.: „Wyniki Standardowe 2011 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 800 Małopolska i Pogórze. Część I. Wyniki Standardowe”, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013.

² Metodologia liczenia współczynników SO dla rolniczych działalności produkcyjnych została szczegółowo omówiona w publikacji: Goraj L., Cholewa I., Osuch D., Płonka R.: Analiza skutków zmian we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych. IERiGŻ-PIB, Warszawa, 2010.

³ Goraj L., Osuch D., Sierański W., Ziętek I.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN od roku obrachunkowego 2010, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 2010.

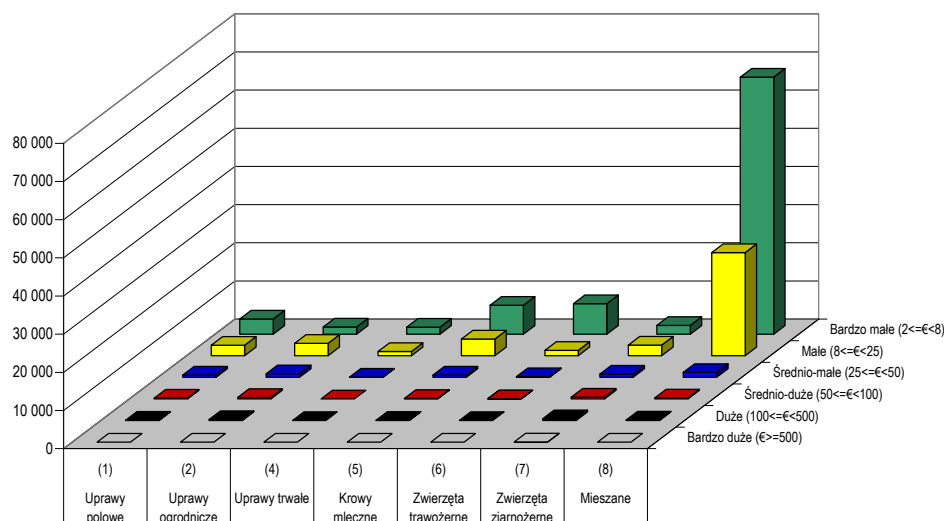
2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze oraz w polu obserwacji Polskiego FADN całego kraju według tych samych dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych⁴: wielkości ekonomicznej⁵ i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu Planu Wyboru.

2.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze (800)

Pole obserwacji regionu 800 (Małopolska i Pogórze) reprezentowało 142 662 gospodarstwa. Dominowały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (ponad 67% gospodarstw). Gospodarstwa z tego regionu charakteryzowały się wyraźnie mniejszą siłą ekonomiczną niż w innych regionach. Aż 95% gospodarstw znajdowało się w klasach wielkości ekonomicznej do 25 tys. euro SO (patrz: Wykres 1). Liczba badanych gospodarstw największych, znajdujących się w klasie powyżej 500 tys. euro SO, wyniosła tylko 3 gospodarstwa, z tego też względu w analizie według klas wielkości ekonomicznej (rozdział 3.2) nie zostały one uwzględnione.

Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze

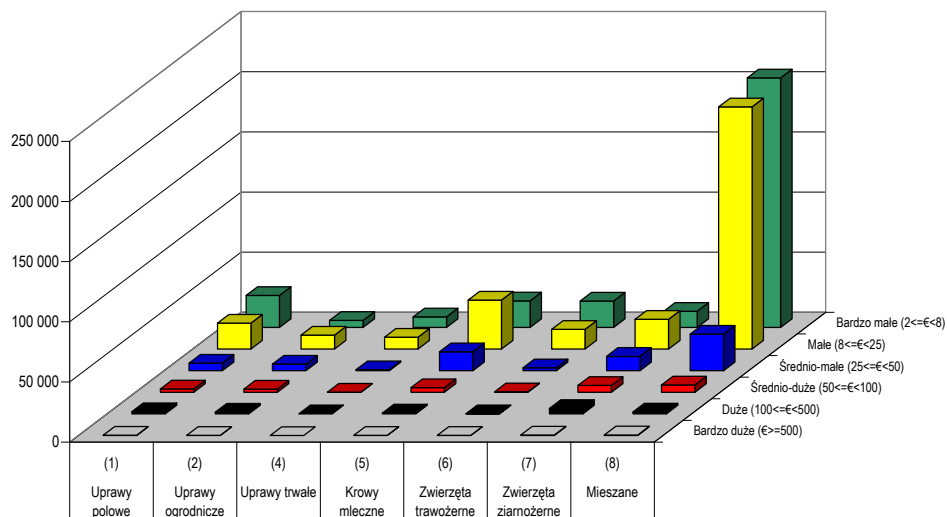
⁴ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings; Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁵ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

2.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych, zaliczonych do pola obserwacji Polskiego FADN, to gospodarstwa mieszane (tj. 61%) oraz specjalizujące się w chowie krów mlecznych (tj. 11%). W przeważającej liczbie gospodarstw (ok. 95%) wielkość ekonomiczna nie przekroczyła 50 tys. euro SO (patrz: Wykres 2).

Wykres 2 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

3. Analiza wyników standardowych

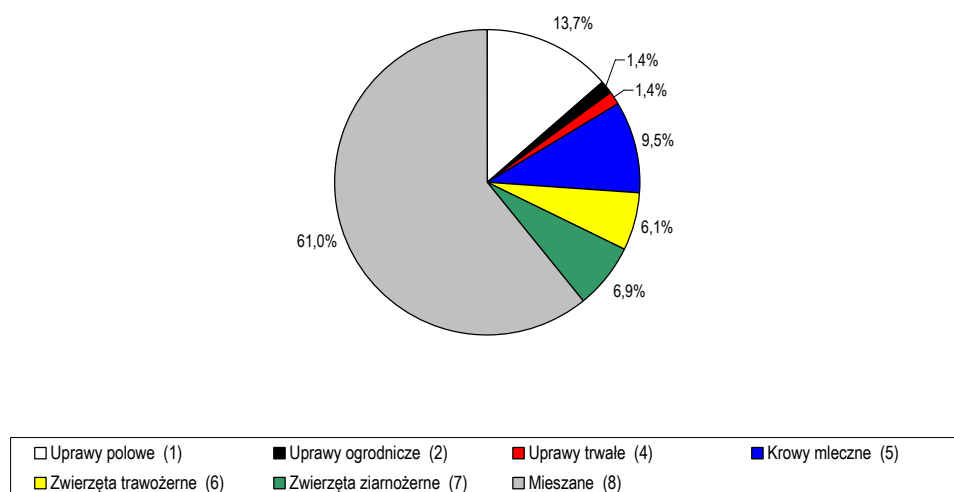
Analizę wyników standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów oraz strukturę standardowej produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych

3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

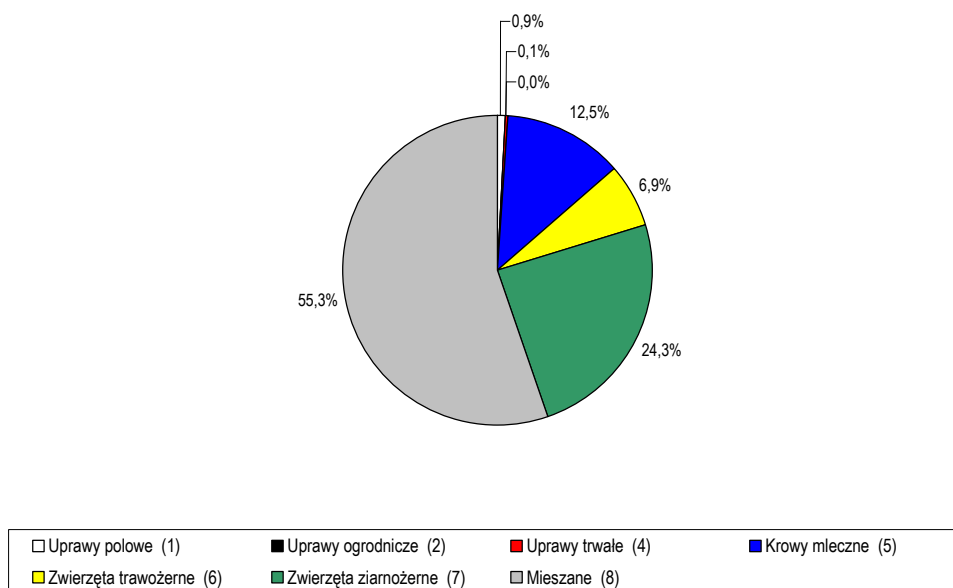
Wykres 3 pokazuje, że największy obszar użytków rolnych w polu obserwacji posiadały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (odpowiednio 61,0% i 13,7%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i uprawach trwałych (po 1,4%).

Wykres 3 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według typów rolniczych

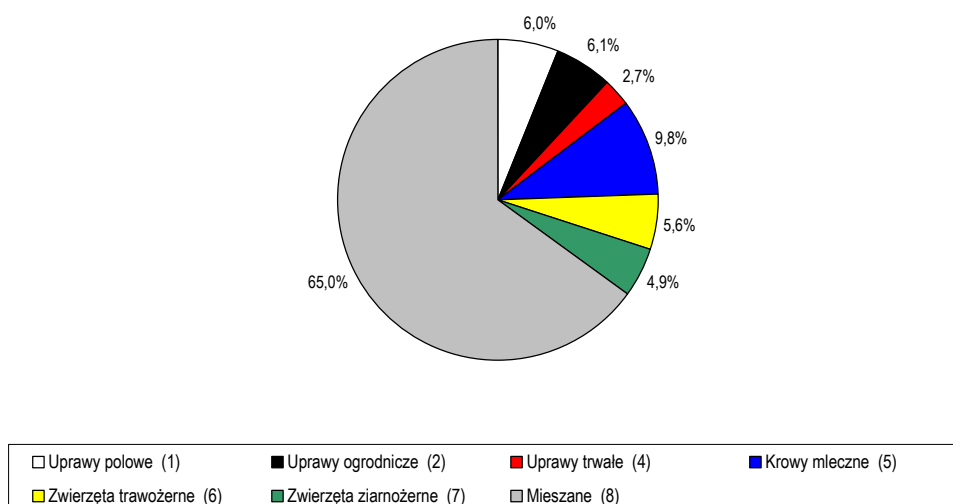
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU), zobrazowany przez Wykres 4 wskazuje, że ponad 55% pogłównia zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Natomiast najmniejsza koncentracja pogłównia zwierząt wystąpiła w typach uprawy trwałe i uprawy ogrodnicze.

Wykres 4 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

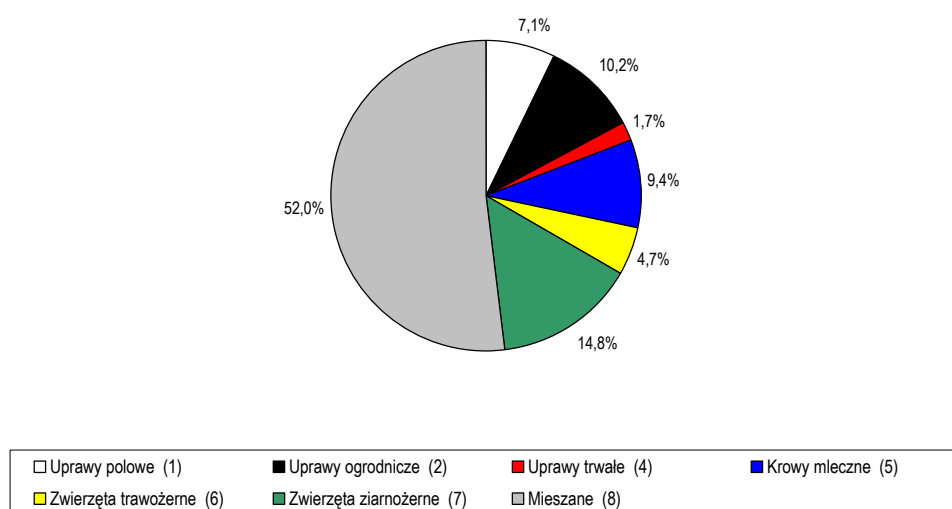
Gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą zaangażowały 65% zasobów pracy w wyrażeniu osób pełnozatrudnionych. Wykres 5 pokazuje, że typy rolnicze o większej specjalizacji angażowały znacznie mniej nakładów pracy (od 2,7% do 9,8%), co głównie wyjaśnia zdecydowana przewaga gospodarstw mieszanych w badanej populacji.

Wykres 5 Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU)

Największy udział w tworzeniu Standardowej Produkcji (SO) miały trzy typy rolnicze (patrz: Wykres 6). Były to gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą i gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych, gdzie udział ten wyniósł odpowiednio 52,0% i 14,8%, oraz wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych z 10,2% udziałem. Mniejszym udziałem w tworzeniu SO w regionie Małopolska i Pogórze charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych (9,4%) i uprawach polowych (7,1%). Pozostałe dwa typy łącznie nie przekroczyły 7% Standardowej Produkcji w badanej zbiorowości.

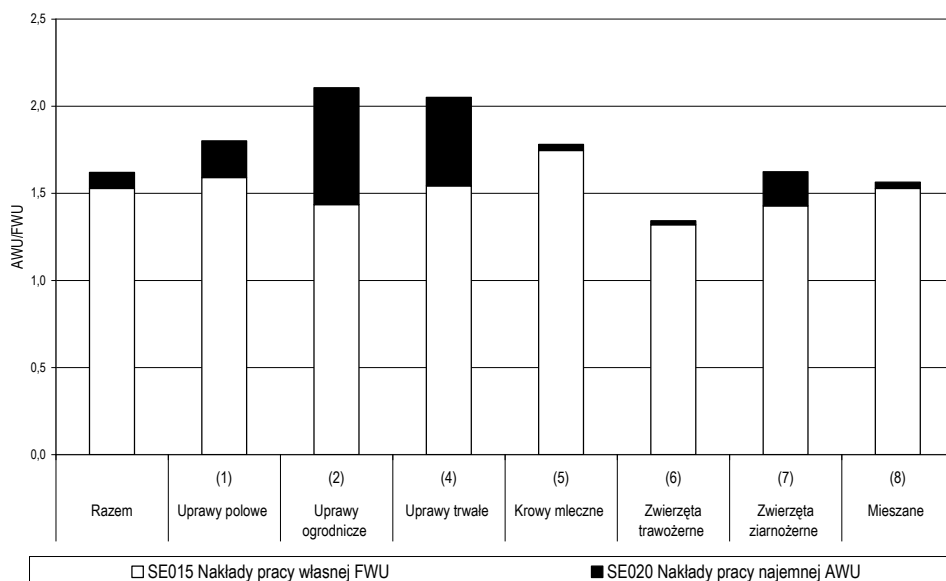
Wykres 6 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według typów rolniczych

3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

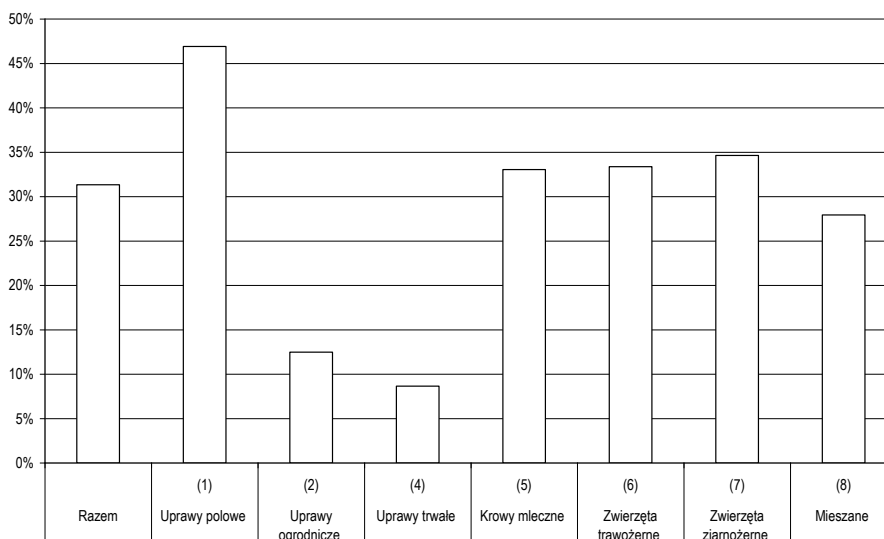
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, uprawach trwałych oraz uprawach polowych i chowie zwierząt ziarnożernych ponoszone były największe nakłady pracy, których podstawą była praca własna, jednakże z dużym udziałem pracy najemnej. W pozostałych typach rolniczych udział pracy najemnej był mniejszy, a nakłady pracy własnej kształtowały się na poziomie 1,5 FWU – jednostki przeliczeniowej pracy członków rodziny. Gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych w najmniejszym stopniu korzystały z pracy najemnej (patrz: Wykres 7).

Wykres 7 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

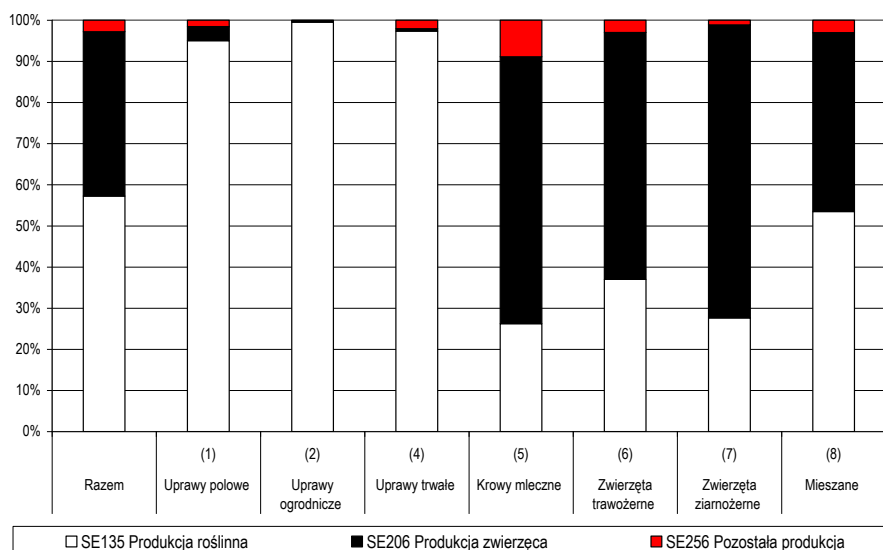
Spośród analizowanych typów gospodarstw w regionie Małopolska i Pogórze najwięcej ziemi dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (ponad 45%), a najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i trwałych. Prawidłowość ta związana jest z technologią produkcji: w gospodarstwach ogrodniczych w dużej mierze uprawa odbywa się pod osłonami, a w przypadku upraw trwałych – w sadach i plantacjach. Tego rodzaju produkcja wymaga kosztownych inwestycji najczęściej wykonywanych na własnej ziemi (patrz: Wykres 8).

Wykres 8 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich i w uprawach trwałych praktycznie całą wartość produkcji uzyskały tylko z produkcji roślinnej. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych można zaobserwować niewielki udział produkcji zwierzęcej, a w trzech typach specjalizujących się w chowie zwierząt udział produkcji roślinnej wyniósł od 26% do 37%. Udział pozostałej produkcji⁶ był na niewielkim poziomie we wszystkich obserwowanych typach rolniczych i stanowił margines produkcji ogółem (patrz: Wykres 9).

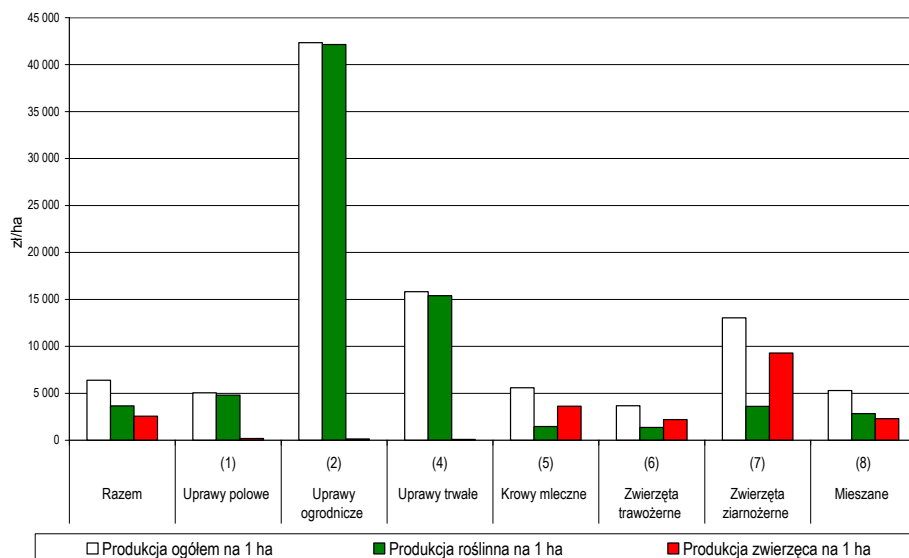
Wykres 9   **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

Szczególnie wysoką produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na uprawy ogrodnicze (patrz: Wykres 10). Wynika to z faktu, że znaczna część produkcji w tym typie gospodarstw wytwarzana była pod osłonami, a więc intensywnie wykorzystująca zasoby ziemi. Kolejne miejsce pod tym względem zajmowały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych oraz nastawione na chów zwierząt ziarnożernych, w których pewna liczba gospodarstw, zwłaszcza drobiowych, produkuje w oparciu o relatywnie niewielkie zasoby ziemi. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych, których produkcja opiera się o pasze objętościowe najczęściej wymagających dużych powierzchni użytków zielonych.

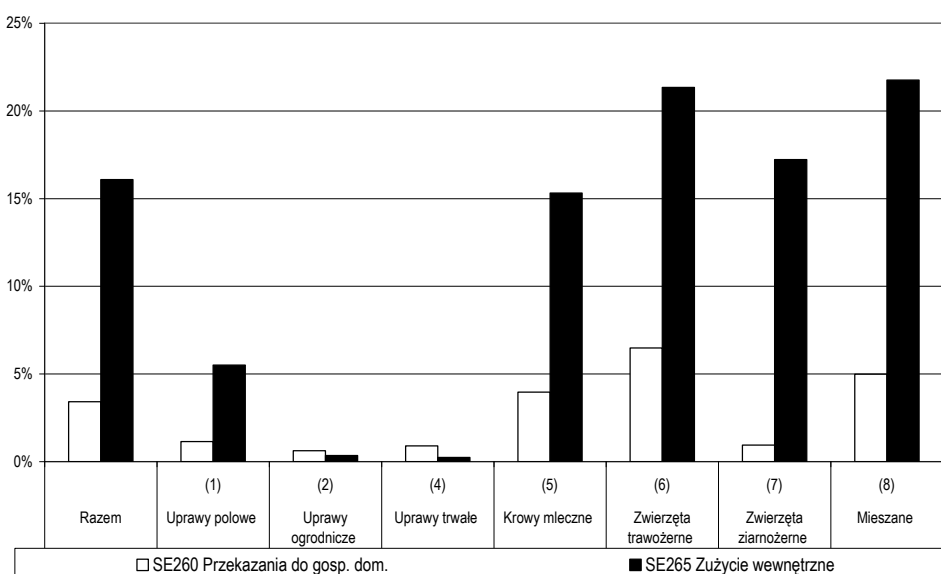
⁶ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wdzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 10 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Niski udział zużycia wewnętrznego (odzwierciedlający wartość produkcji wytworzonej i wykorzystanej w gospodarstwie rolnym tzw. samozaopatrzenia produkcyjnego) i przekazania produktów do gospodarstwa domowego w produkcji ogółem odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych (patrz: Wykres 11). Wynika to z ograniczonych możliwości przekazania bardzo wąskiego asortymentu produktów tych gospodarstw oraz ze stosowania kwalifikowanego materiału siewnego z zakupu. W przypadku gospodarstw, w których występowały zwierzęta (typy 5, 6, 7 i 8) udział zużycia wewnętrznego był na relatywnie wysokim poziomie (od około 15% do ponad 20%). W badanym regionie gospodarstwa te bazowały głównie na paszach własnych.

Wykres 11 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

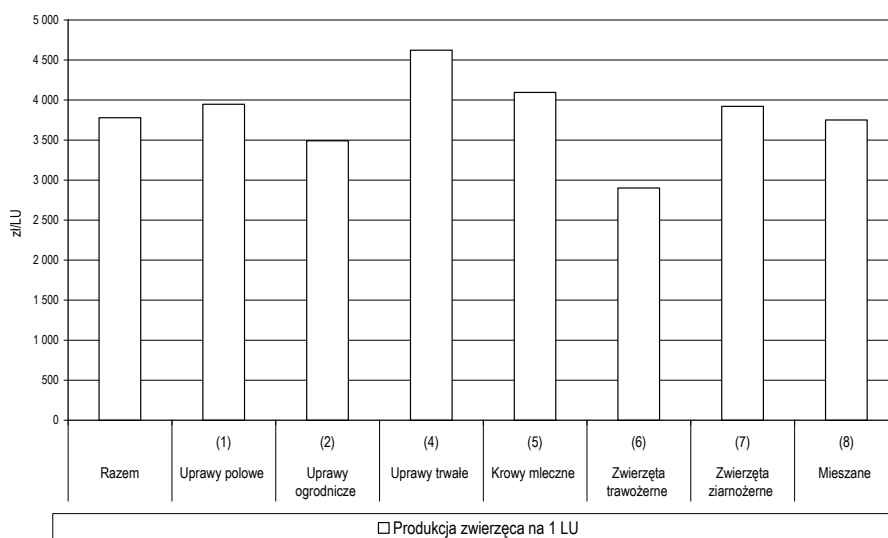

Z kolei wyraźnie niższy od przeciętnego poziom przekazania produktów do gospodarstwa domowego w gospodarstwach specjalistycznych wynikał z wąskiego zakresu produkcji i możliwości zaspokojenia zróżnicowanych potrzeb domowników. Przekazania do gospodarstwa domowego były relatywnie wysokie w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawożernych oraz mieszanych. Z uwagi na wysoki poziom zużycia wewnętrznego oraz przekazania produktów rolnych do gospodarstwa domowego możemy mówić o dominacji modelu gospodarstwa tradycyjnego o organicznej strukturze i zarządzaniu w tych typach produkcyjnych.

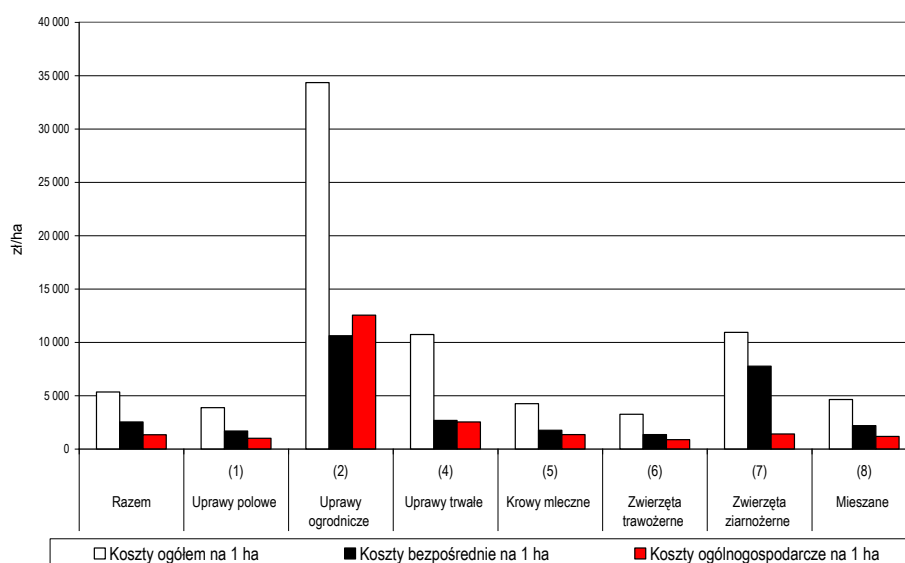
Wartość produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU związana jest ze specyfiką poszczególnych typów rolniczych (Wykres 12). Wśród gospodarstw z dużym udziałem produkcji zwierzęcej (typy 5 - 8), najwyższą produktywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych (powyżej 4 000 zł/LU), a najniższą w chowie zwierząt trawożernych (blisko 3 000 zł/LU). Zróżnicowanie produktywności zwierząt w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy 1, 2 i 4), ze względu na niskie pogłowie zwierząt ma charakter przypadkowy.

Wykres 12   **Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych**

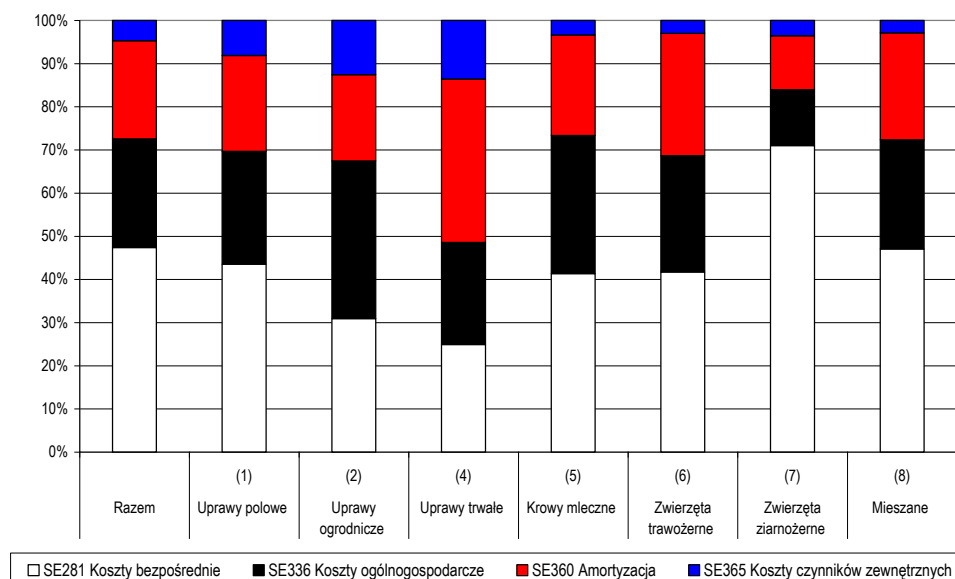
Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 13). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach nastawionych na uprawy ogrodnicze był wielokrotnie wyższy w porównaniu z pozostałymi typami rolniczymi. Wysoka intensywność produkcji w gospodarstwach ogrodniczych oraz wyższa od przeciętnych w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych wiąże się z tym, że wiele gospodarstw w tych grupach wytwarza produkcję w oparciu o relatywnie niewielkie zasoby ziemi. Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych ponosiły gospodarstwa nastawione na chów zwierząt trawożernych, w pozostałych typach poziom kosztów ogółem był niższy od średniej w całej zbiorowości gospodarstw w regionie Małopolska i Pogórze.

Wykres 13 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

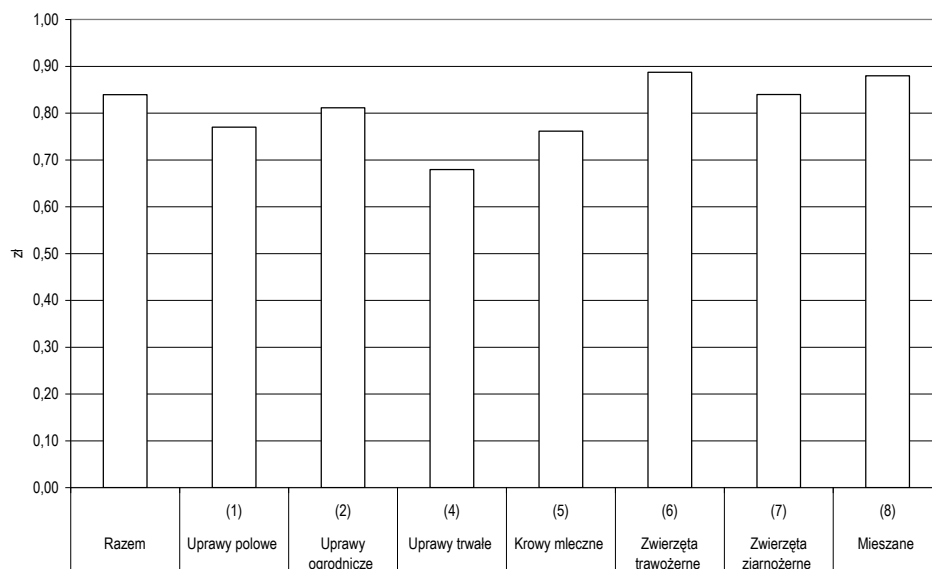
W gospodarstwach, w których występują zwierzęta ziarnożerne można zauważyć znaczny (ponad 70%) udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem. Wysokie koszty bezpośrednie w gospodarstwach zajmujących się tuczem trzody chlewnej i drobiu wiązały się z żywieniem paszami pełnoporcjowymi wysokiej jakości. Koszty amortyzacji były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i stanowiły blisko 40% kosztów ogółem (nasadzenia w sadach i plantacjach), a koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Ten stan rzeczy wynikał z wysokich kosztów nośników energii wykorzystywanych do ogrzewania produkcji pod osłonami. Koszty czynników zewnętrznych były relatywnie najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji roślinnej, a najniższe w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt - zwłaszcza krow mlecznych (patrz: Wykres 14).

Wykres 14 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

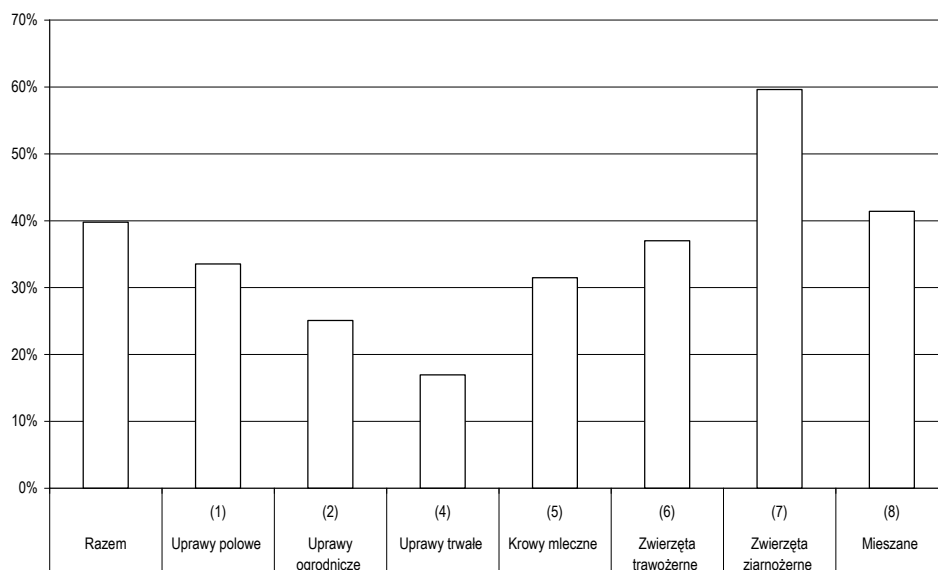
Efektywność produkcji w relacjach rynkowych charakteryzuje koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem (patrz: Wykres 15). W roku 2011 najniższą efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych oraz gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Najkorzystniejszą relację kosztów do produkcji osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych, w których koszt wytworzenia 1 zł produkcji wyniósł ok. 0,68 zł.

Wykres 15 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

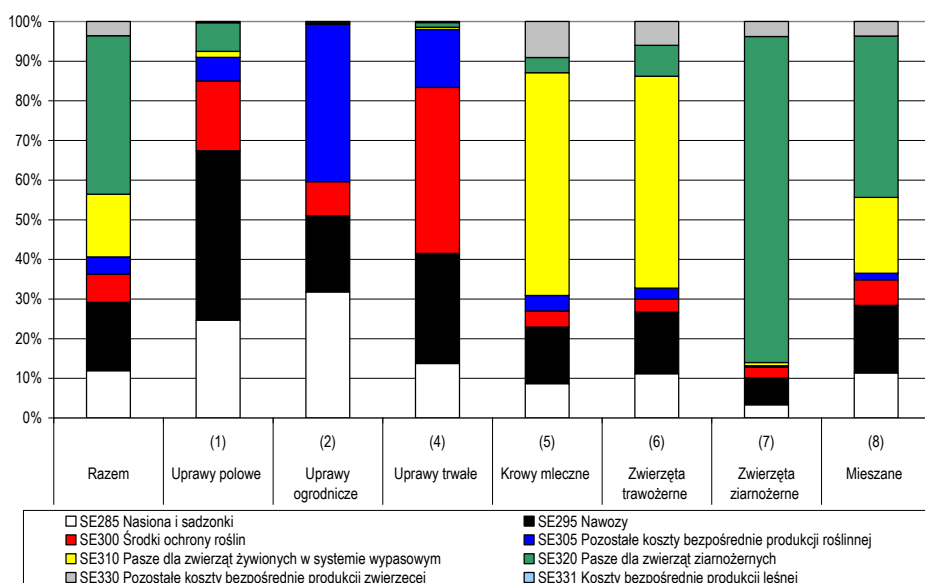
Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych stanowiły blisko 60% wartości produkcji. W pozostałych typach koszty te kształtowały się na poziomie od 25% do 42% produkcji ogółem, z wyjątkiem gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych – poniżej 20% (patrz: Wykres 16 i Wykres 17).

Wykres 16 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

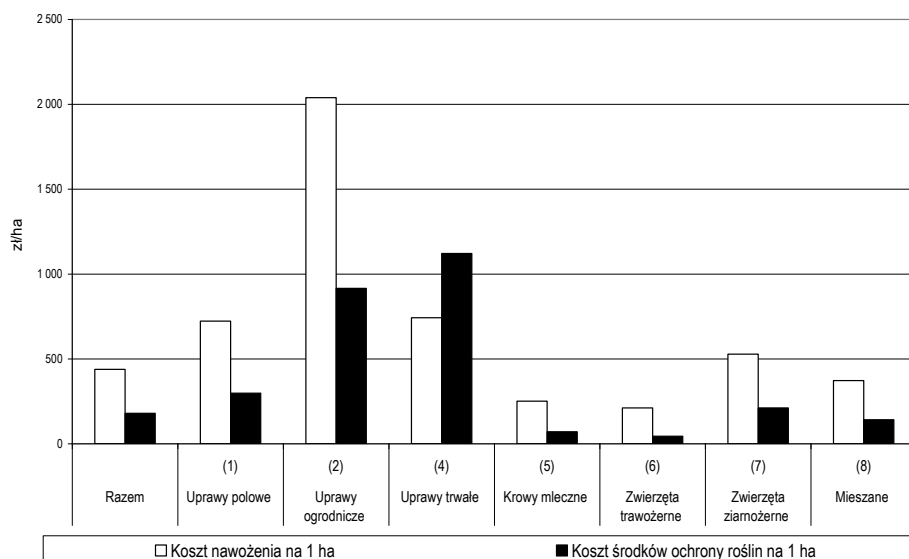
Wśród kosztów bezpośrednich istotnymi pozycjami były: zakupy pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (w przypadku gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych pasze stanowiły ponad 80% wszystkich kosztów bezpośrednich), a w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, w gospodarstwach ogrodniczych oraz w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych - koszty nasion, środków ochrony roślin, nawozów i pozostałych kosztów produkcji roślinnej. Do tych ostatnich kosztów zaliczamy m.in. opakowania jednorazowe, sznurek do wspierania pędów, podłoża dla grzybów i roślin szklarniowych, komponenty i materiały do przerobu uszlachetniającego.

Wykres 17   **Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych**

Poszczególne typy rolnicze gospodarstw znacznie różniły się poziomem nawożenia i zużycia środków ochrony roślin (patrz: Wykres 18).

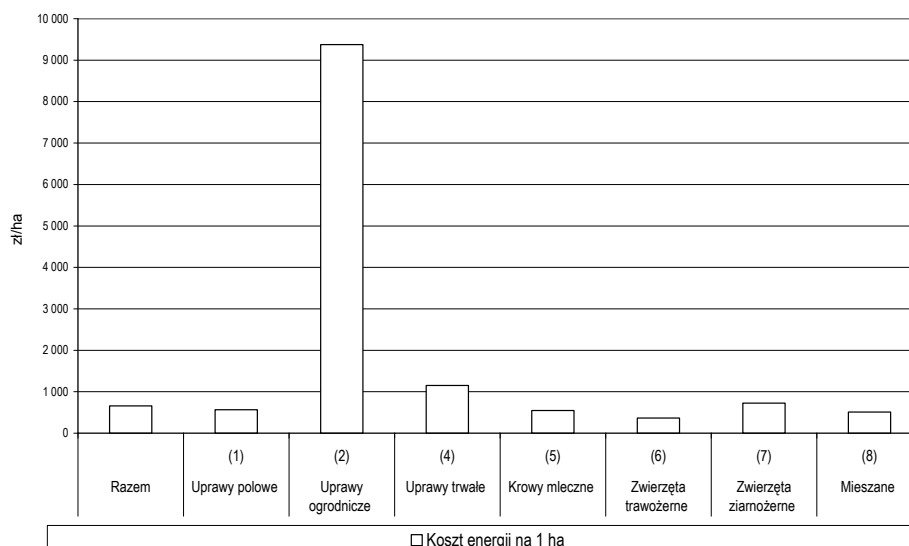
Wykres 18   **Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

Koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były wielokrotnie wyższe niż przeciętnie w całej zbiorowości gospodarstw. Wyższym poziomem kosztów nawożenia charakteryzowały się także gospodarstwa nastawione na uprawy trwałe oraz uprawy polowe. Najniższe koszty nawożenia mineralnego ponoszone były w gospodarstwach z produkcją zwierzęcą, zwłaszcza utrzymujących bydło. Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin zaobserwowano w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe oraz uprawy ogrodnicze. Specyfiką gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach trwałych jest to, że inaczej niż w pozostałych typach rolniczych, poziom kosztów środków ochrony roślin znacznie przewyższa poziom kosztów nawożenia mineralnego. Podobnie jak w przypadku kosztów nawożenia, również koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe były w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta, a zwłaszcza bydło, co niewątpliwie wiąże się z większym udziałem powierzchni paszowej w strukturze użytków rolnych.

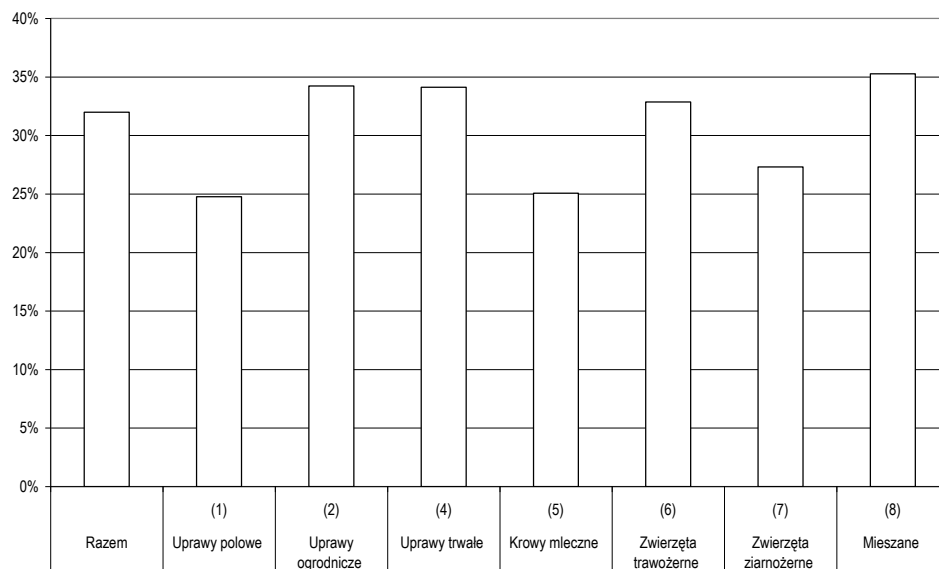
Podobnie jak w przypadku poprzednio analizowanych kosztów, koszty energii i paliw przeliczone na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach gospodarstw, co związane jest z wysokimi nakładami na ogrzewanie produkcji pod osłonami (patrz: Wykres 19). Wyższe koszty energii i paliw obserwowane były także w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych oraz w chowie zwierząt ziarnożernych. Jednak w przypadku tych typów rolniczych różnica w stosunku do pozostałych gospodarstw była niewielka.

Wykres 19 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

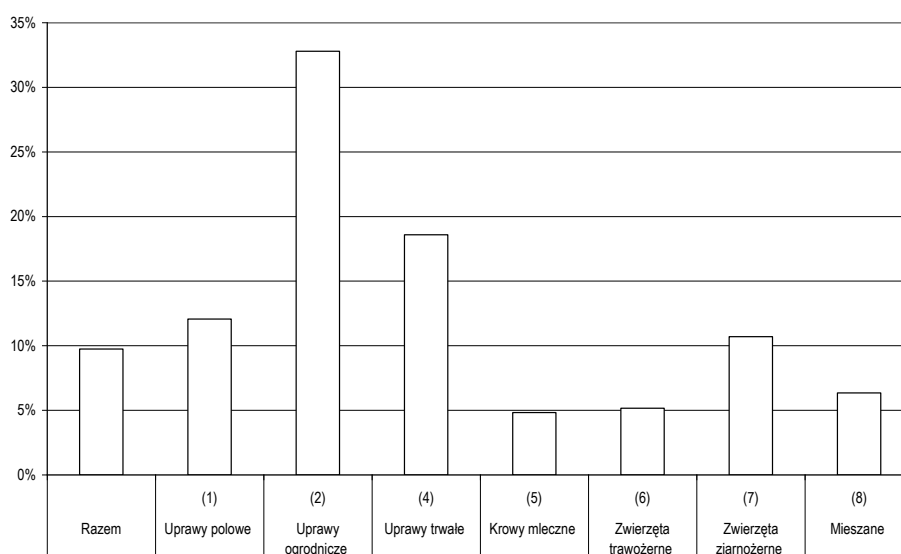
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto (patrz: Wykres 20) był najwyższy w gospodarstwach mieszanych, specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i trwałych oraz zwierzętach trawożernych (około 35%). Z kolei w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach polowych, krowach mlecznych i zwierzętach ziarnożernych był wyraźnie poniżej średniej tj. około 25 - 27%.

Wykres 20 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

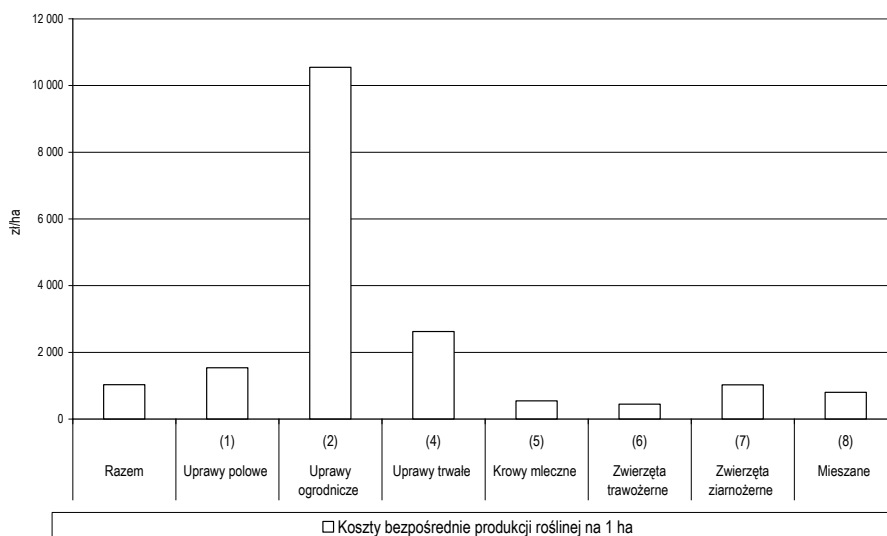
Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto miały gospodarstwa ogrodnicze oraz specjalizujące się w uprawach trwałych, a najniższy gospodarstwa specjalizujące się w chowie bydła mlecznego i produkcji zwierząt trawożernych. Taki rozkład tej relacji powiązany był z relatywnie wysokimi obciążeniami gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i trwałych w związku z najmem siły roboczej oraz spłatą odsetek od zaciągniętych kredytów (patrz: Wykres 21).

Wykres 21 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

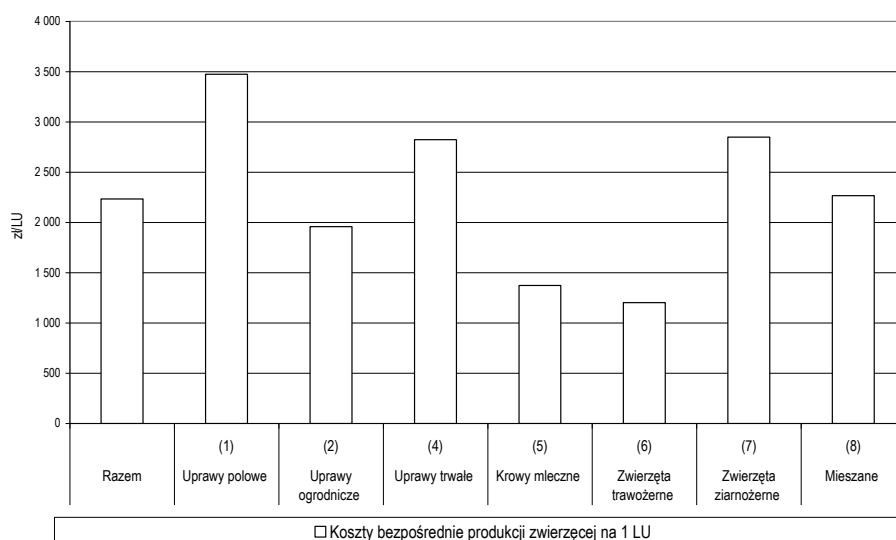
Poziom kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych w przypadku gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych wielokrotnie przewyższał poziom kosztów w pozostałych typach (patrz: Wykres 22). Jest to spowodowane tym, że istotna część produkcji w tych gospodarstwach realizowana jest pod osłonami, a więc intensywnie wykorzystująca ograniczone zasoby użytków rolnych. Zróżnicowanie poziomu tych kosztów w pozostałych typach waha się od 444 zł/ha, w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych, do 2 622 zł/ha w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe.

Wykres 22 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU zdeterminowany jest gatunkiem zwierząt określających dany typ rolniczy (Wykres 23).

Wykres 23 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

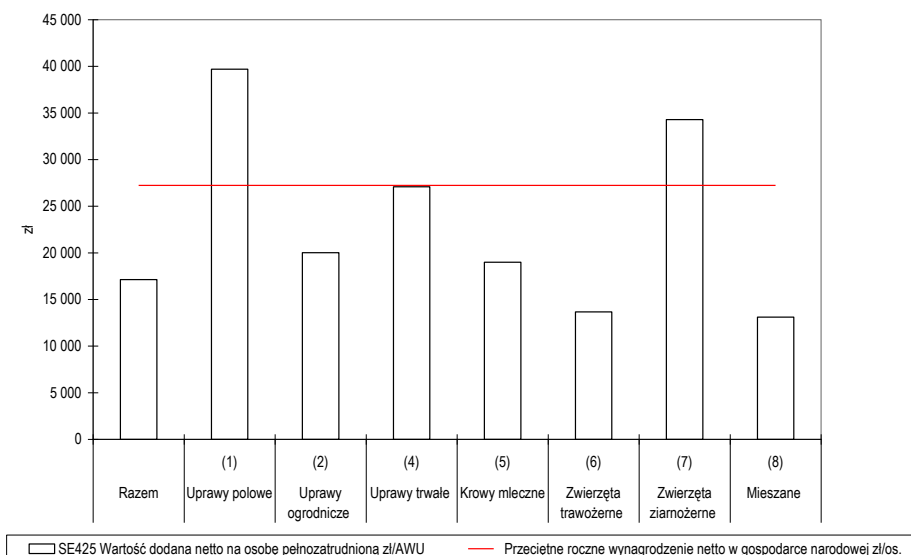

Najniższą kosztocłonnością w tym ujęciu charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (około 1,2 tys. zł/LU), a najwyższą gospodarstwa utrzymujące

zwierzęta ziarnożerne (ponad 2,8 tys. zł/LU). Dość wysoki poziom tych kosztów w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach polowych i trwałych wynika z niskiej efektywności produkcji zwierzęcej w tych gospodarstwach.

W regionie Małopolska i Pogórze osiągnięta wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną przewyższała przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej⁷ tylko w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach polowych (39 688 zł) i w chowie zwierząt ziarnożernych (34 292 zł). W pozostałych typach ta zależność kształtowała się mniej korzystnie, a najgorzej pod tym względem wypadły gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz specjalizujące się w produkcji zwierząt trawożernych, które wypracowały około 13 000 zł wartości dodanej netto na osobę pełnozatrudnioną (patrz: Wykres 24).

Wykres 24 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

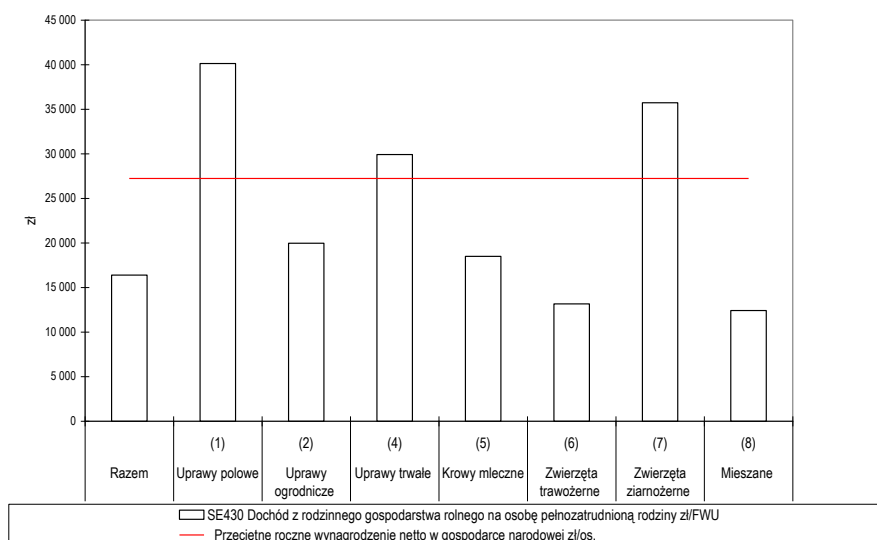

⁷ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej. Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 27 227 zł w 2011 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

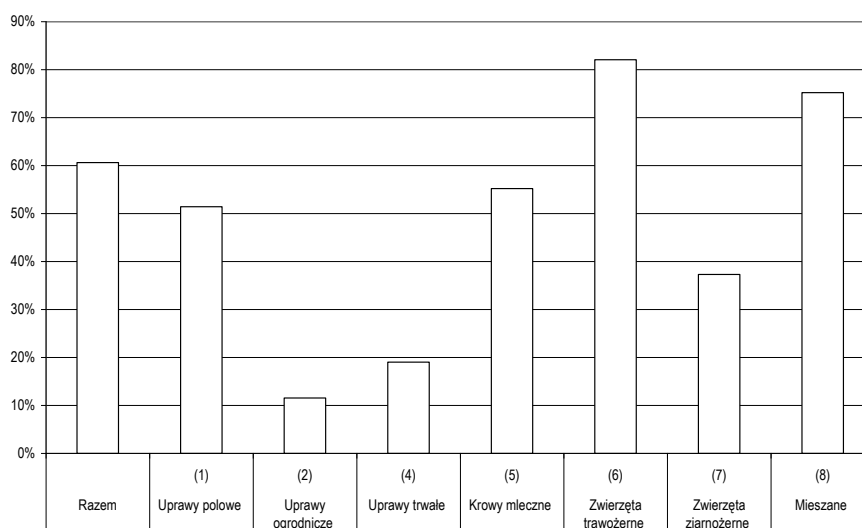
Z kolei Wykres 25 wskazuje, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był również najmniejszy w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (12 412 zł) oraz w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych (13 155 zł). Dużo wyższy poziom dochodu od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej uzyskano tylko w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (40 132 zł) oraz w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji zwierząt ziarnożernych (35 757 zł). Natomiast dochód porównywalny do przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (29 912 zł).

Wykres 25 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

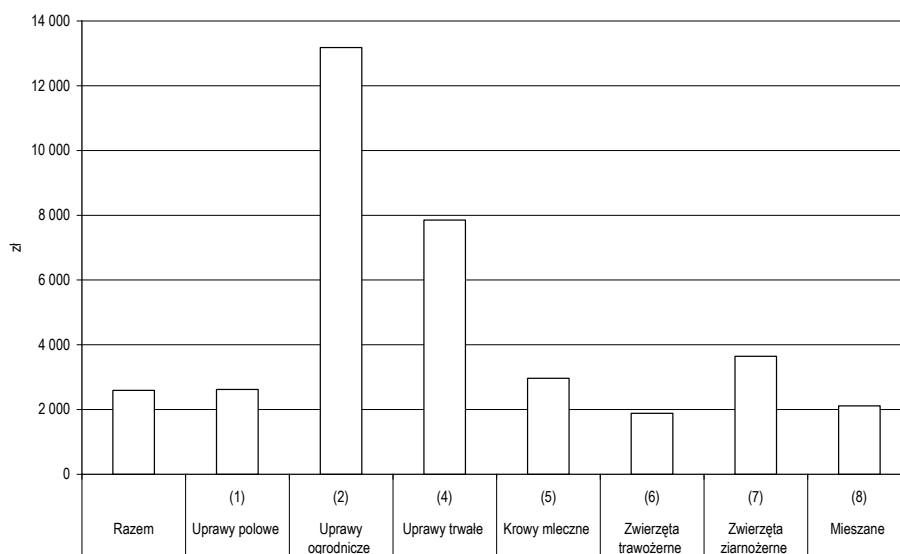
Najwyższą relację dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (ponad 80%) oraz z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (75%). Można więc uznać, że w tych gospodarstwach dochód w większości uzyskano dzięki dopłatom do działalności operacyjnej. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te wypracowały relatywnie niższe dochody w powiązaniu z ponoszonymi kosztami i wartością uzyskanej produkcji. Jednocześnie dysponowały przeciętnie dużą powierzchnią użytków rolnych objętych płatnościami obszarowymi będącymi główną składową dopłat do działalności operacyjnej (patrz: Wykres 3 i Wykres 26). Najniższą relacją dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (niecałe 12%) i trwałych (niecałe 20%), w których produkcja w małym stopniu związana jest z wielkością gruntów rolnych. Sytuacja dochodowa tych gospodarstw w największym stopniu uzależniona jest od mechanizmu rynkowego i efektywności produkcji.

Wykres 26 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

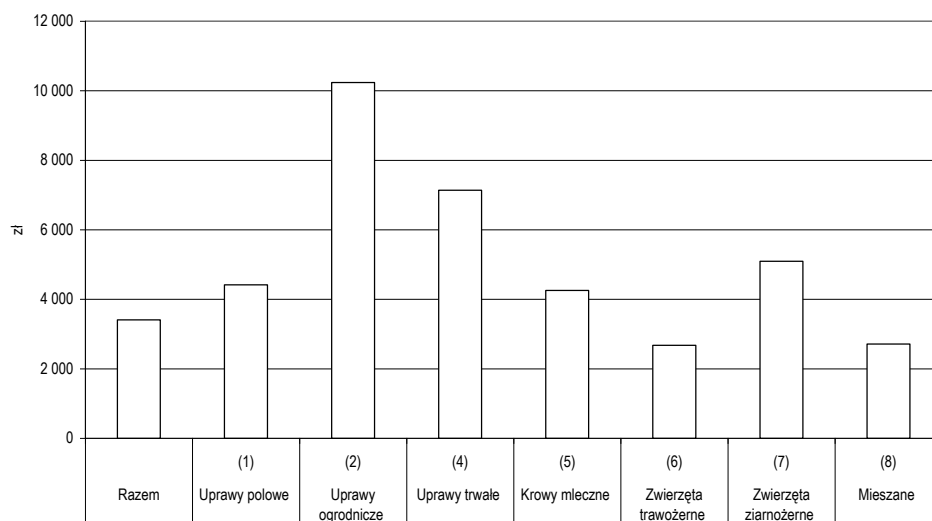

Analizując Wykres 27 i Wykres 28 obserwujemy, że wartość dodana netto na 1 hektar powierzchni użytków rolnych jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynosiły odpowiednio 13 179 zł i 10 238 zł). Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągały bardzo wysokie dochody, a powierzchnia użytków rolnych w ich dyspozycji była niewielka. Gospodarstwa w tym typie w znikomym stopniu dodzierzawiały ziemię. Przeciętnie najniższe wartości tych wskaźników odnotowano natomiast w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawożernych i gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą.

Wykres 27 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

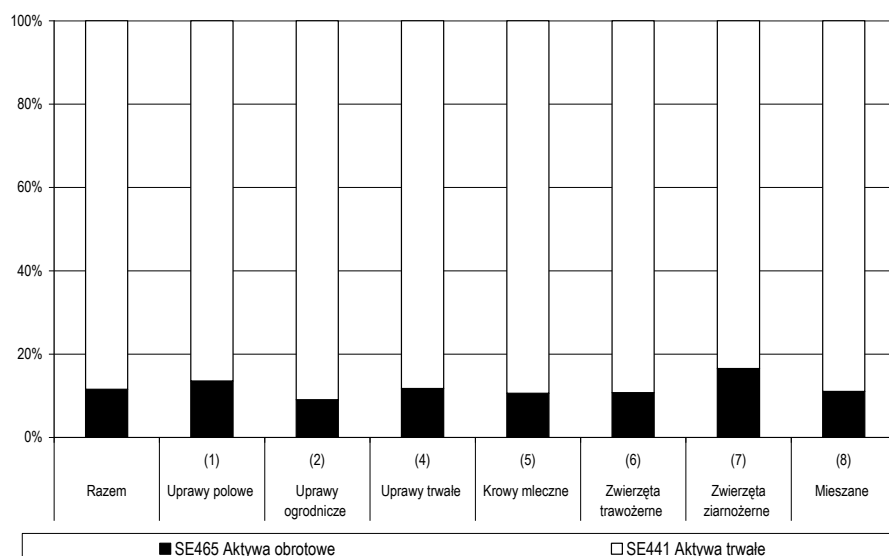

Wykres 28 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytkowników rolnych według typów rolniczych

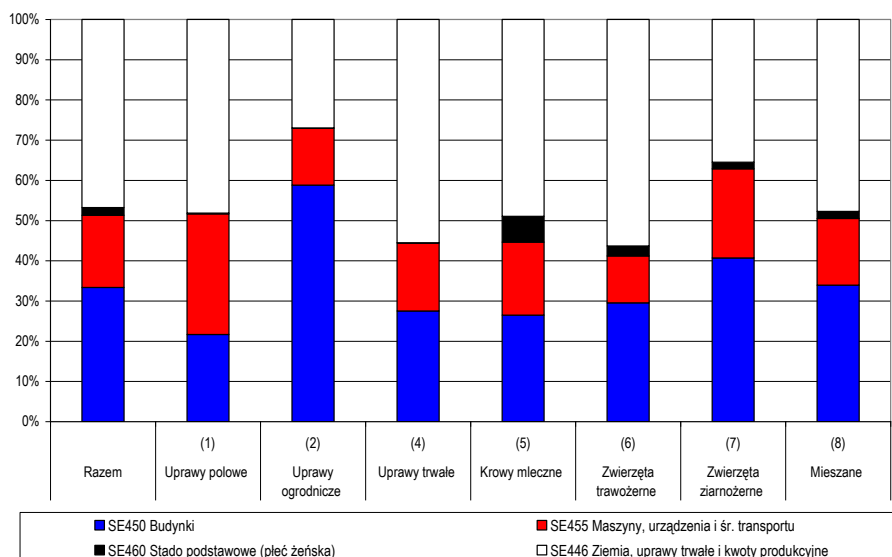
Struktura aktywów jest jednym z czynników decydujących o tempie obrotu środków ulokowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział środków trwałych znacznie zmniejsza tempo obrotu środków. Polskie gospodarstwa charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych (przeciętnie prawie 90%), a różnice pomiędzy różnymi typami były niewielkie. Tak wysoki udział środków trwałych był wynikiem urealnienia wyceny gruntów własnych gospodarstwa (w 2011 r. grunty wyceniano na podstawie deklarowanej przez rolnika kwoty, za którą byłby skłonny kupić własną ziemię). Najwyższy udział środków trwałych obserwowany był w gospodarstwach ogrodniczych i w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie bydła mlecznego, a najniższy w chowie zwierząt ziarnożernych (patrz: Wykres 29).

Wykres 29 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

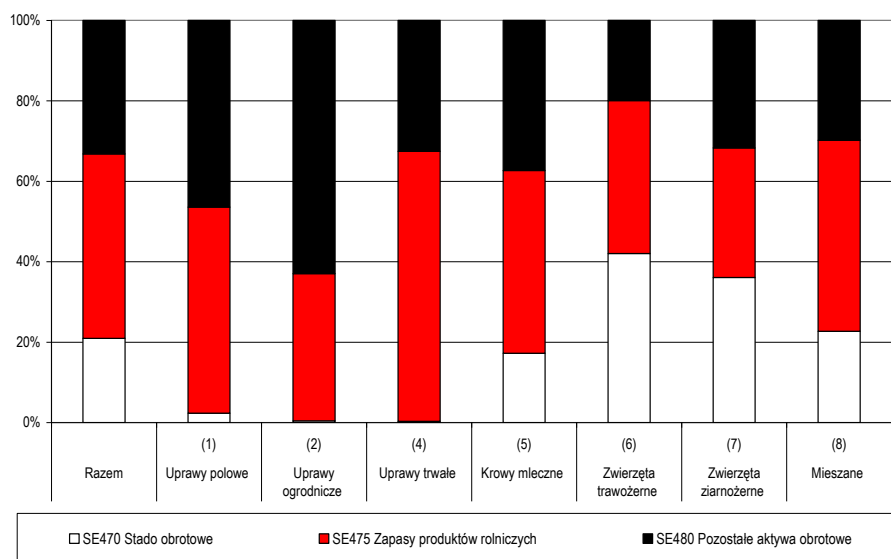
Zmiana zasad wyceny ziemi wpłynęła również na strukturę wartości środków trwałych. W strukturze aktywów trwałych w większości typów rolniczych dominującym składnikiem (z wyjątkiem gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych oraz chowie zwierząt ziarnożernych) była wartość ziemi łącznie z uprawami trwałymi (patrz: Wykres 30). W tych 2 typach gospodarstw największy udział miały budynki i budowle, stanowiące w tym pierwszym przypadku głównie osłonę dla uprawianych roślin, a w drugim pomieszczenia dla zwierząt. W typach utrzymujących dużo bydła, wyraźnie większą część środków trwałych niż w pozostałych typach gospodarstw utrzymujących zwierzęta, stanowiły zwierzęta stada podstawowego, chociaż ich udział nie przekraczał kilku procent. Udział maszyn, urządzeń i środków transportowych był na zbliżonym poziomie we wszystkich typach rolniczych (poza gospodarstwami polowymi, gdzie wyniósł on 30%).

Wykres 30   **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

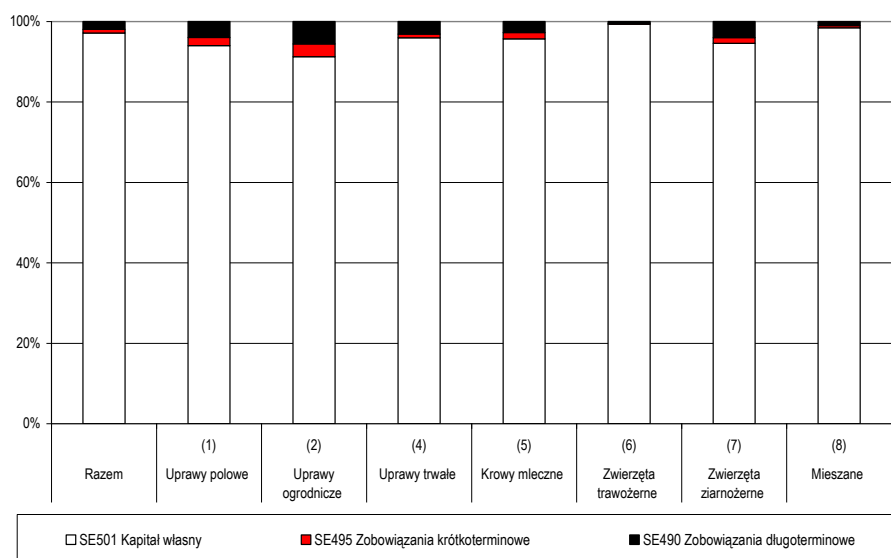

Specyfika produkcji poszczególnych typów rolniczych ma także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 31). Większą część aktywów obrotowych gospodarstw sadowniczych stanowiły zapasy wytworzonych produktów, zaś w gospodarstwach ogrodniczych pozostałe środki obrotowe, głównie zapasy z zakupu. Stosunkowo niewielką część środków obrotowych w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta ziarnożerne stanowiły zapasy produktów rolniczych. Największy udział zwierząt stada obrotowego w strukturze aktywów obrotowych posiadały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (ponad 40%).

Wykres 31   **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

Wykres 32   **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

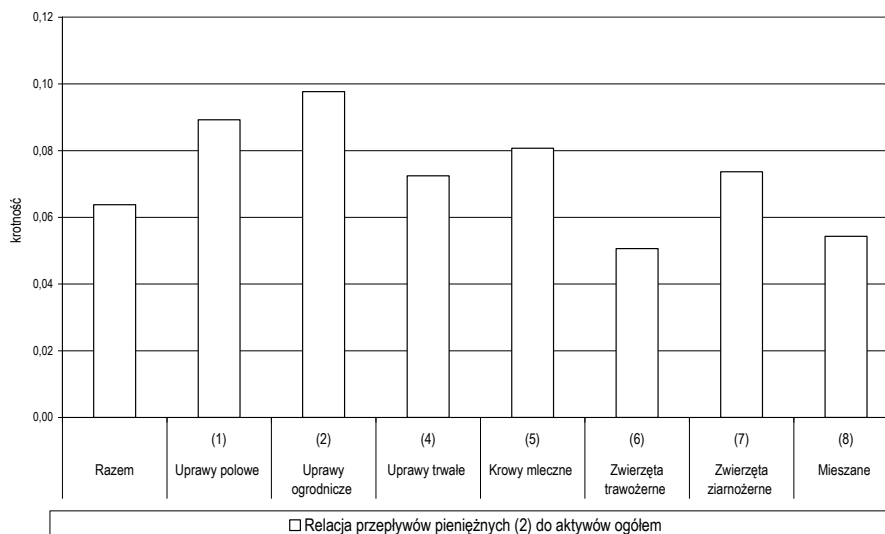

W pasywach wszystkich typów rolniczych gospodarstw dominował kapitał własny (patrz: Wykres 32). Badane gospodarstwa charakteryzowały się więc wysoką autonomią finansowania majątku. Większy od przeciętnego poziom zadłużenia zaobserwowano w gospodarstwach ogrodniczych (blisko 9%) oraz utrzymujących zwierzęta ziarnożerne

(ok. 5%). W zobowiązaniach wszystkich typów gospodarstw dominowało zadłużenie długoterminowe. Udział tego zadłużenia wskazywał na to, że było ono związane głównie z inwestycjami.

Przepływy pieniężne (2) przedstawiają nadwyżkę finansową, która pozostaje do dyspozycji właścicieli gospodarstwa po sfinansowaniu bieżącej działalności operacyjnej, inwestycyjnej i obsłużeniu zadłużenia i może służyć zgromadzeniu oszczędności niezbędnych do sfinansowania w przyszłości inwestycji odtworzeniowych i rozwojowych (patrz: Wykres 33). Relacja przepływów pieniężnych (2) do wartości aktywów ogółem charakteryzuje efektywność środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa. Najwyższą efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, a najniższą nastawione na chów zwierząt trawożernych. Wyższą efektywność od przeciętnej osiągnęły także gospodarstwa nastawione na uprawy polowe. Można więc zauważyć, że gospodarstwa nastawione na produkcję roślinną uzyskały szybszy zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, niż te z dużym udziałem produkcji zwierzęcej.

Wykres 33 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

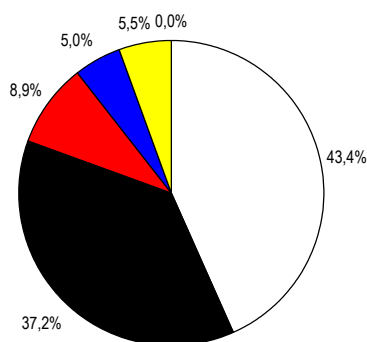

3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej

3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W posiadaniu gospodarstw bardzo małych i małych (znajdujących się w klasie wielkości ekonomicznej do 25 tys. euro SO) znajdowało się 80,6% obszaru użytków rolnych. Gospodarstwa duże (od 100 tys. euro do poniżej 500 tys. euro SO), stanowiące 0,7% liczby gospodarstw, posiadały 5,5% powierzchni użytków rolnych (patrz: Wykres 34). W tej klasie wielkości ekonomicznej dominowały gospodarstwa mieszane (porównaj Wykres 2).

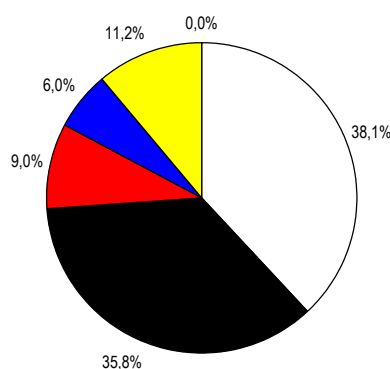
Wykres 34 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według klas wielkości ekonomicznej

□ Bardzo małe 2<=€<8 ■ Małe 8<=€<25 ■ Średnio-małe 25<=€<50 ■ Średnio-duże 50<=€<100 ■ Duże 100<=€<500 ■ Bardzo duże €>= 500

Rozkład pogłowia zwierząt (patrz: Wykres 35), wyrażony w jednostkach przeliczeniowych zwierząt, wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 25 tys. euro SO (z klasy gospodarstw bardzo małych i małych), w których skoncentrowane było prawie 74% pogłowia. Natomiast w gospodarstwach dużych (w klasie wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro) znajdowało się 11,2% pogłowia zwierząt. Najmniej zwierząt wśród analizowanych gospodarstw można zaobserwować w gospodarstwach średnio-dużych (50-100 tys. euro SO).

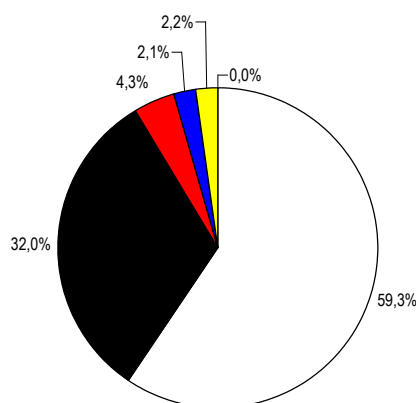
Wykres 35 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

□ Bardzo małe 2<=;€<8 ■ Małe 8<=;€<25 ■ Średnio-małe 25<=;€<50 ■ Średnio-duże 50<=;€<100 ■ Duże 100<=;€<500 ■ Bardzo duże €>= 500

W przypadku rozkładu nakładów pracy, określonych w osobach przeliczeniowych AWU, wiodącą rolę odgrywały gospodarstwa bardzo małe i małe (do 25 tys. euro SO), które skupiały ponad 91% ogółu nakładów pracy (patrz: Wykres 36). Szczególną uwagę zwracają gospodarstwa duże (100-500 tys. euro SO), które gospodarowały na ponad 5% powierzchni dostępnych użytków rolnych (patrz: Wykres 34), a poniosły zaledwie 2,2% nakładów pracy. Świadczy to o dużej wydajności pracy w tych gospodarstwach.

Wykres 36 Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

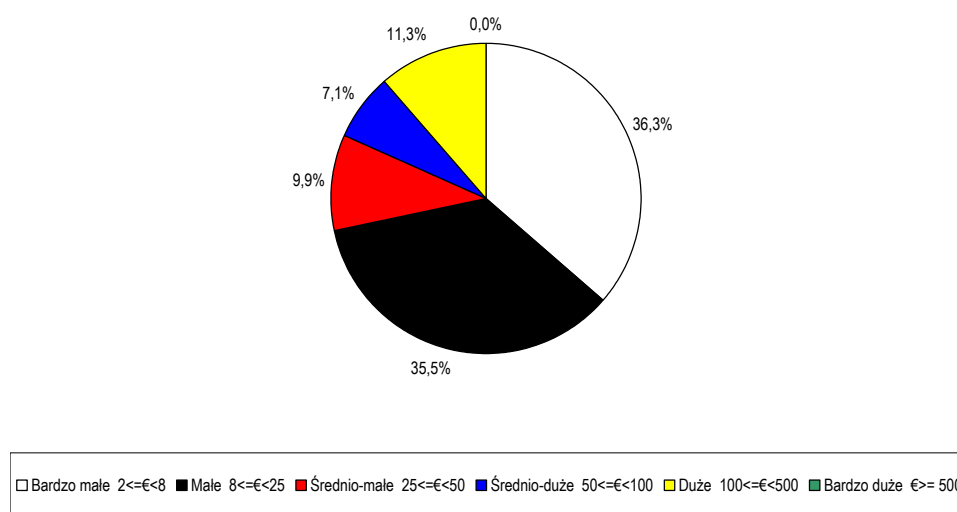

□ Bardzo małe 2<=;€<8 ■ Małe 8<=;€<25 ■ Średnio-małe 25<=;€<50 ■ Średnio-duże 50<=;€<100 ■ Duże 100<=;€<500 ■ Bardzo duże €>= 500

Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości wytwarzanej Standardowej Produkcji (SO) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji na czoło wysunęły się gospodarstwa duże, które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw (0,7%) wytwarzały aż 11,3% Standardowej Produkcji. Z kolei gospodarstwa bardzo małe, stanowiące 65% ogólnej liczby gospodarstw, wygenerowały 36,3% wartości SO w regionie (patrz: Wykres 37).

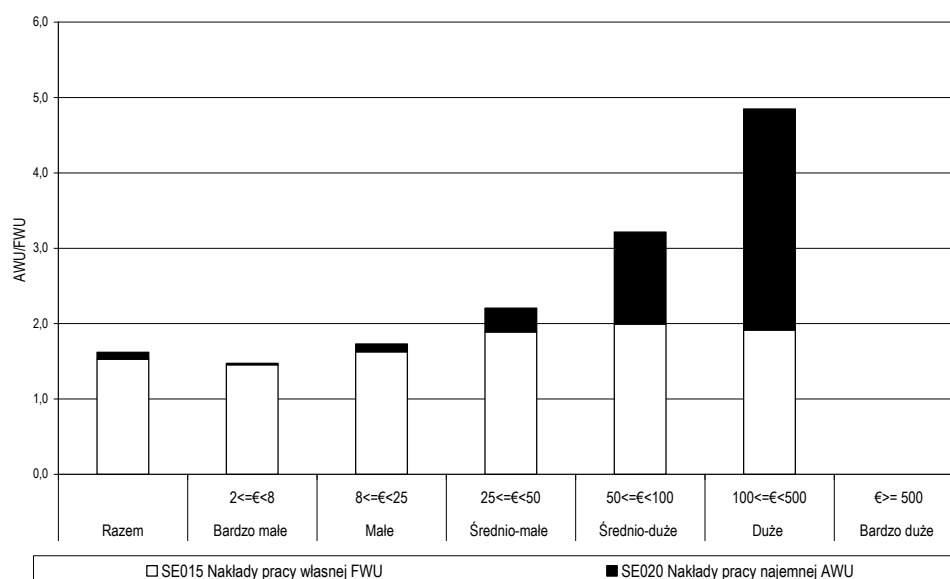
Wykres 37 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Małopolska i Pogórze według klas wielkości ekonomicznej

3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

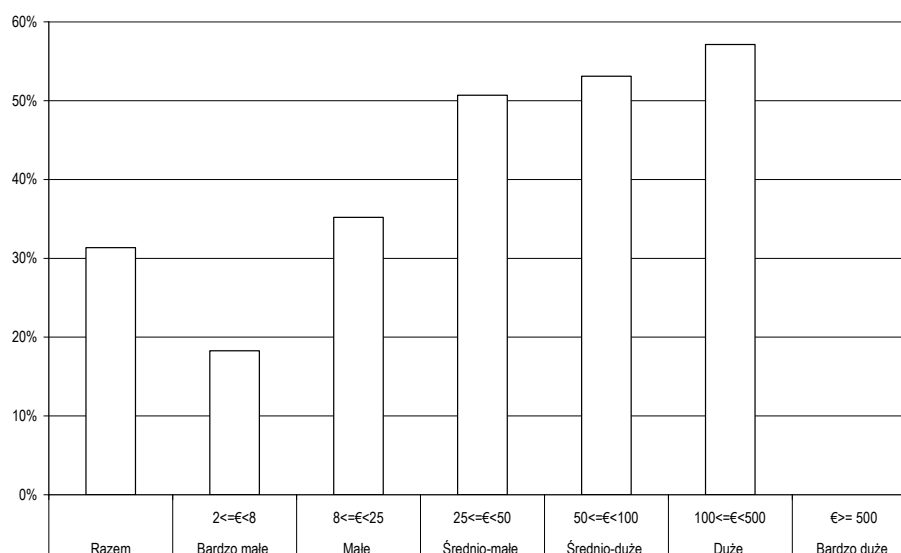
Poziom nakładów pracy zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Działalność gospodarstw do 50 tys. euro SO opierała się głównie na własnej sile roboczej. W gospodarstwach z klasy dużych uwidoczniła się przewaga pracy najemnej nad własną. Należy zatem stwierdzić, że gospodarstwa z klas ekonomicznych do 100 tys. euro SO, to gospodarstwa rodzinne, w których przeważa praca własna (patrz: Wykres 38).

Wykres 38 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego jego średnie zasoby posiadanych użytków rolnych powiększały się. Ta sama prawidłowość dotyczyła ziemi dodzierżawianej⁸. W strukturze własnościowej użytków rolnych dominowały grunty własne. Udział dzierżawy (patrz: Wykres 39) wynosił przeciętnie 31,3% ogółu powierzchni i zmieniał się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa osiągając wartość ponad 50 % w gospodarstwach średnio-małych (od 25 do 50 tys. euro SO). W gospodarstwach najmniejszych (poniżej 8 tys. euro SO) było to 18,3%.

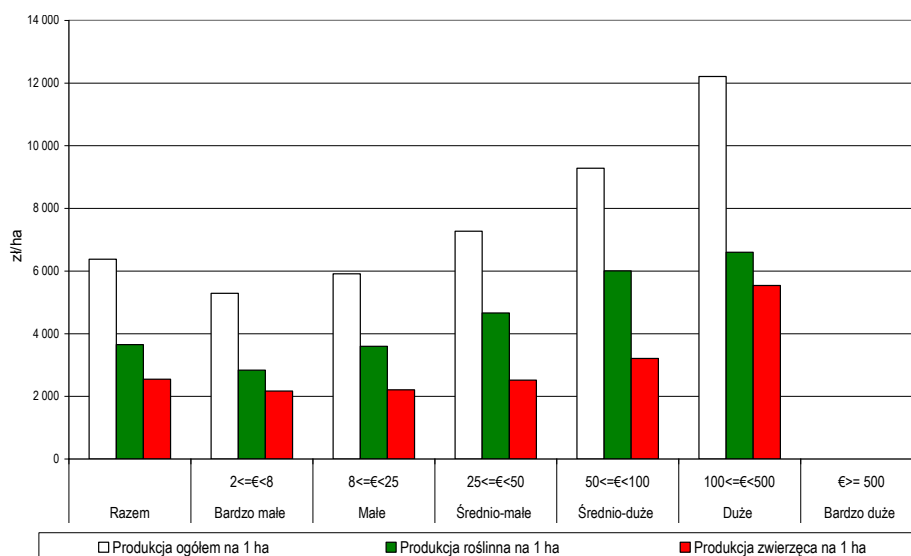
Wykres 39 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

⁸ Patrz: przypis 1 na str. 7.

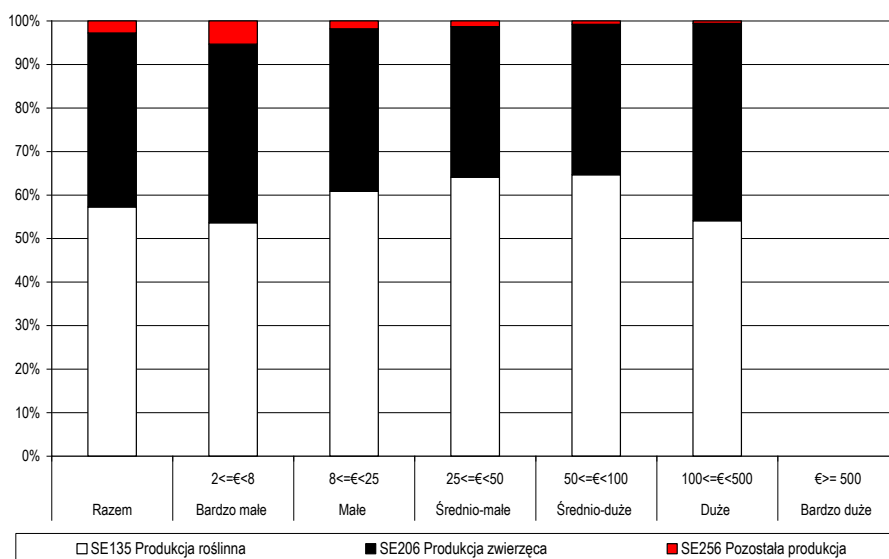
Produktywność ziemi mierzona wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 40) wzrastała wraz z wielkością ekonomiczną. Najwyższą produktywność osiągnęły gospodarstwa duże ekonomicznie (powyżej 50 tys. euro SO). W przypadku produkcji roślinnej przeliczonej na 1 ha użytków rolnych najlepsze wyniki osiągnęły gospodarstwa średnio-duże i duże, natomiast najniższy poziom produktywności odnotowano w gospodarstwach bardzo małych i małych. Wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha w gospodarstwach dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) była zdecydowanie najwyższa i kształtowała się na poziomie 5 537 zł/ha.

Wykres 40   **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

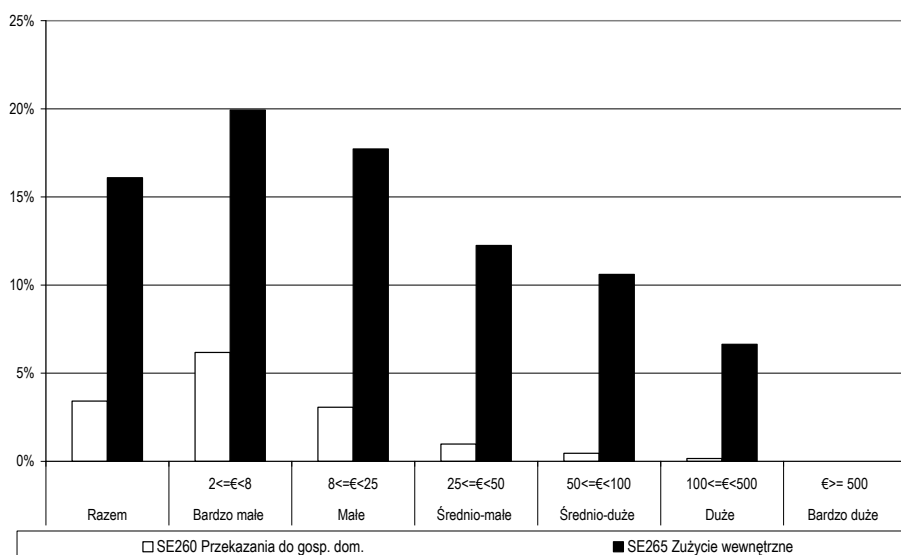
Udział poszczególnych działalności w strukturze produkcji nie wykazywał znaczących odchyłeń wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej i wahał się w przedziale 53,6 - 64,7% w przypadku produkcji roślinnej. Z ogólnego trendu wyłamują się gospodarstwa duże, w których produkcja roślinna miała prawie taki sam udział w strukturze produkcji ogółem co w gospodarstwach najmniejszych. Odpowiednio kształtował się udział produkcji zwierzęcej, gdyż skala pozostałej produkcji była bardzo mała i wynosiła maksymalnie 5,3% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 41).

Wykres 41   **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

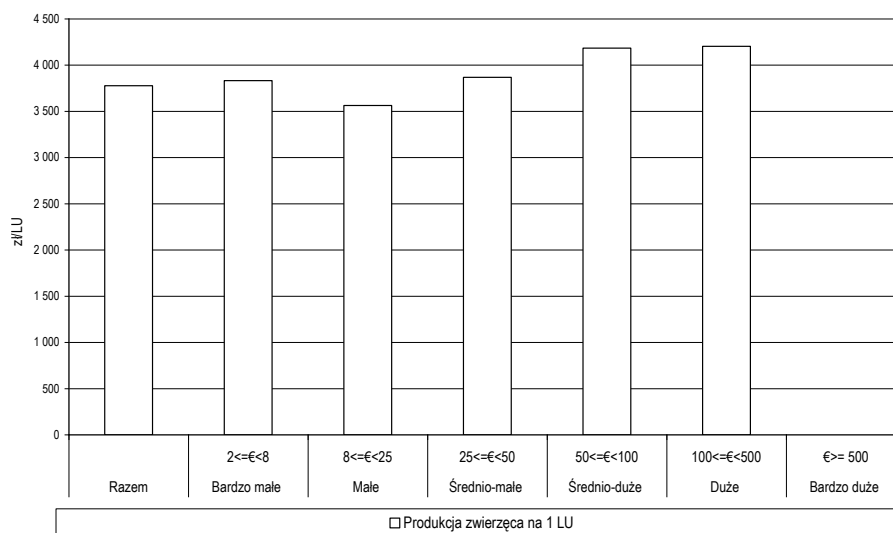
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej malał udział wartości przekazanych produktów i usług do gospodarstwa domowego w strukturze produkcji. Pomimo tego, że zużycie wewnętrzne rosło zdecydowanie od około 7,5 tys. zł w gospodarstwach najmniejszych, do ponad 65 tys. zł w gospodarstwach dużych, to w strukturze produkcji miało coraz mniejsze znaczenie (patrz: Wykres 42).

Wykres 42   **Udział przekazanych produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

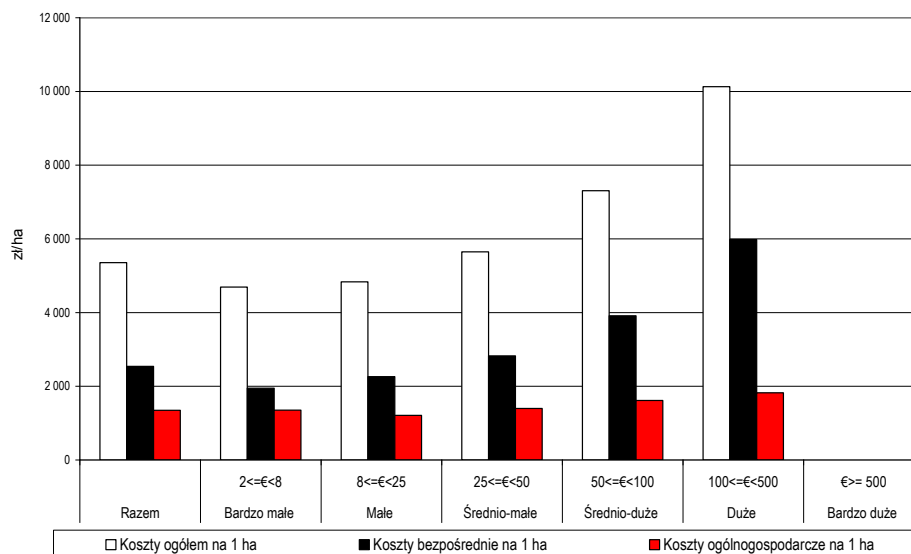
Wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU kształtowała się różnie w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznych gospodarstw (patrz: Wykres 12). Najmniejszą wartość osiągnęła w gospodarstwach z klasy ekonomicznej gospodarstw małych (8-25 tys. euro SO), największą zaś w gospodarstwach dużych (100-500 tys. euro SO). Można to wiązać ze strukturą pogłowia jak i jakością zwierząt. W tym miejscu można zwrócić uwagę na fakt, że najwyższą produktywnością zwierząt charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych, a najniższą w chowie zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 12).

Wykres 43 Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

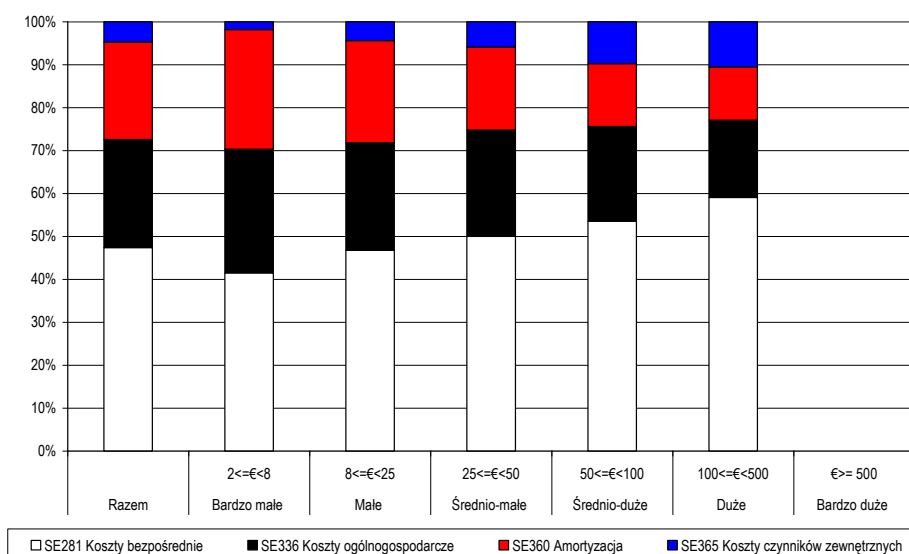
Intensywność produkcji, mierzona poziomem kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych zwiększała się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Identyfikowały się koszty bezpośrednie. W gospodarstwach od 100 do 500 tys. euro SO obie te kategorie osiągnęły wartości prawie dwukrotnie wyższe niż w gospodarstwach poniżej 50 tys. euro SO (patrz: Wykres 44). Koszty ogólnogospodarcze, z niewielkimi wahaniami, kształtowały na podobnym poziomie we wszystkich klasach gospodarstw.

Wykres 44 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

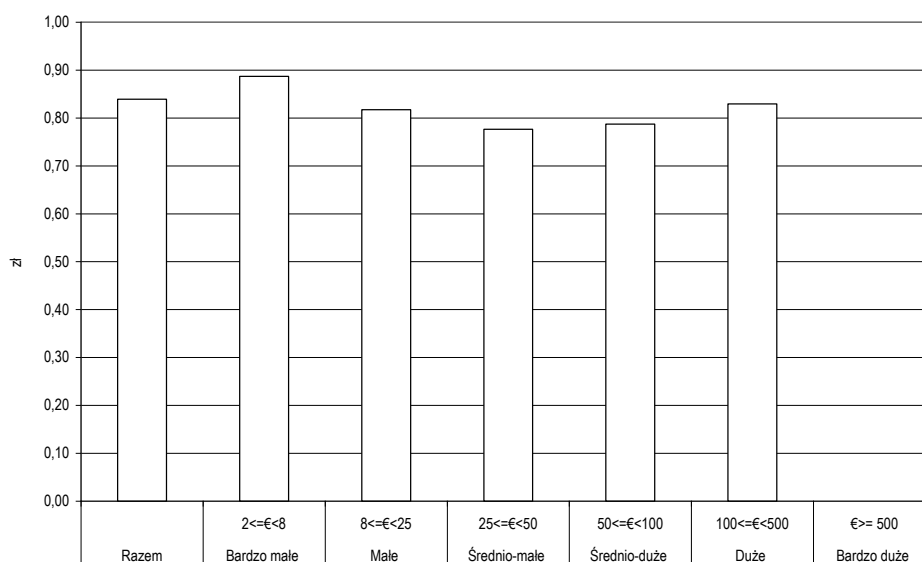
Analizując strukturę kosztów ogółem można zaobserwować, że główną pozycję stanowiły koszty bezpośrednie, a ich udział zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Najwyższym udziałem tych kosztów charakteryzowały się gospodarstwa duże (100-500 tys. euro SO) w których wyniósł on blisko 60%. Również koszty czynników zewnętrznych rosły wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, osiągając w gospodarstwach dużych poziom niewiele mniejszy od kosztu amortyzacji. Odwrotna zależność występowała w przypadku amortyzacji, której udział w kosztach malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu w budynki oraz umaszynowaniu małych gospodarstw – koszty utrzymania znacznej liczby, prawdopodobnie niewykorzystywanych środków trwałych zmniejszały dochód tych gospodarstw (patrz: Wykres 45).

Wykres 45 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

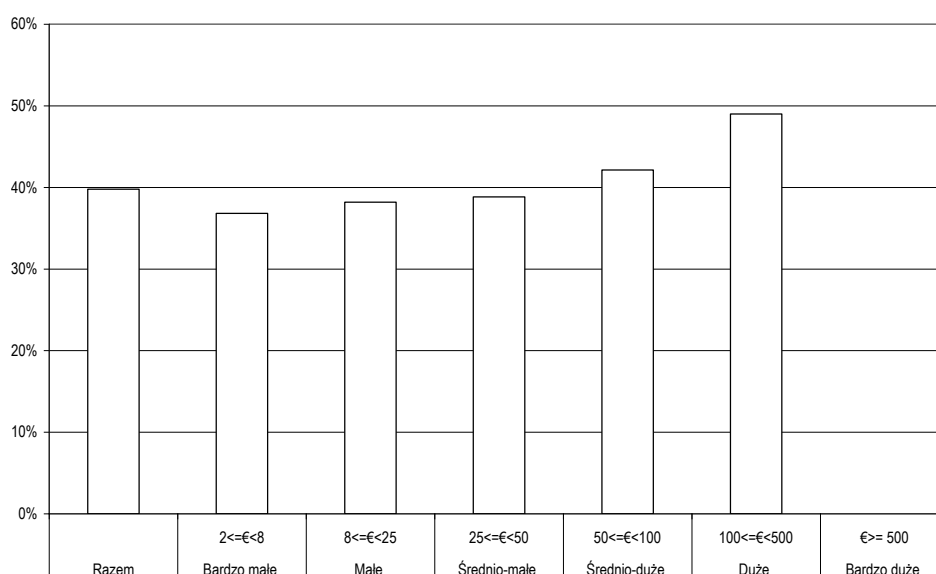
Najwyższy koszt wytworzenia 1 zł produkcji odnotowano w gospodarstwach bardzo małych (w klasie 2-8 tys. euro SO) i dużych (100-500 tys. euro SO), odpowiednio 88,7% i 82,9%. Oznacza to, że produkcja w tych gospodarstwach była najmniej opłacalna, biorąc pod uwagę relację cen rolnych. W pozostałych grupach gospodarstw koszt pochłonął od 81,7% do 77,6% wartości produkcji (patrz: Wykres 46).

Wykres 46 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

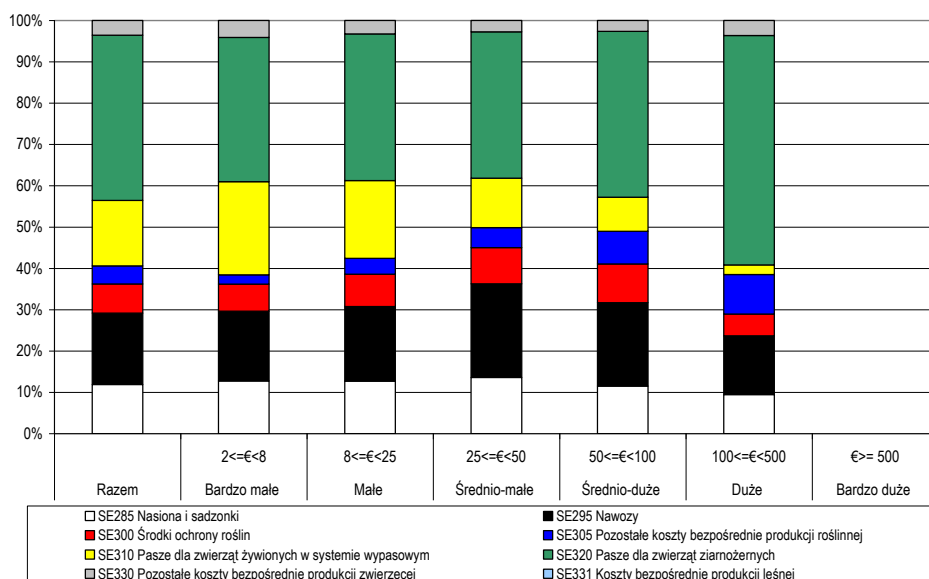
Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem dla analizowanych gospodarstw wynosiła około 39,8%. Można tu zauważyć wzrost udziału tych kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej osiągając w przypadku gospodarstw dużych poziom 49% (patrz: Wykres 47).

Wykres 47 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Najważniejszą pozycję w strukturze kosztów bezpośrednich stanowiły pasze dla trzody chlewnej i drobiu, których udział w przypadku gospodarstw z grupy dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) wyniósł 55,5%. Kolejną pozycję w przypadku gospodarstw z klas poniżej 25 tys. euro SO stanowiły pasze dla zwierząt trawożernych, natomiast w przypadku gospodarstw średnich i dużych (powyżej 25 tys. euro SO) były to koszty nawozów. Z analizy struktury kosztów bezpośrednich wynika, że udział kosztów nasion i sadzonek (od 9,5% do 13,6%) był nieznacznie wyższy w większości gospodarstw od udziału kosztów środków ochrony roślin (od 5,3% do 9,3%). Pozostałe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej oraz zwierzęcej stanowiły niewielki udział kosztów bezpośrednich i tylko w przypadku gospodarstw dużych i średnio-dużych przekroczył 10% (patrz: Wykres 48).

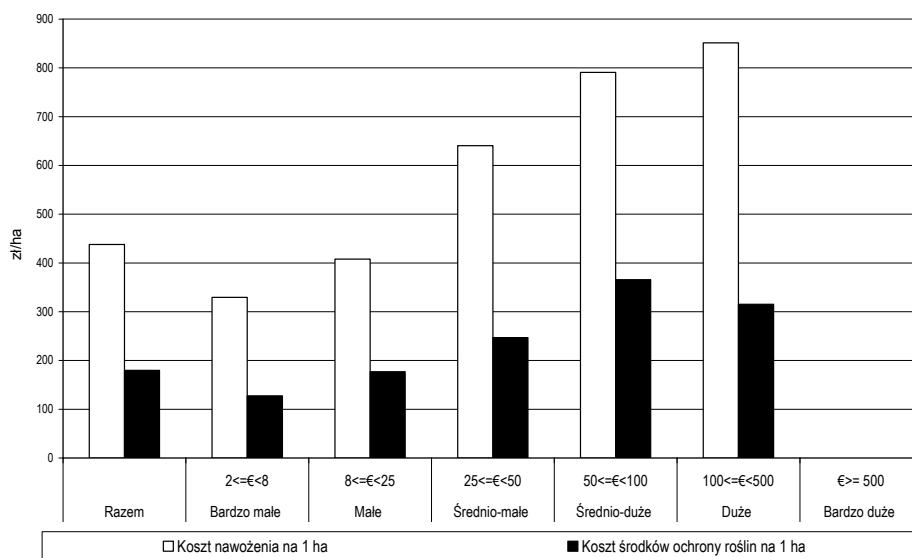
Wykres 48   **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

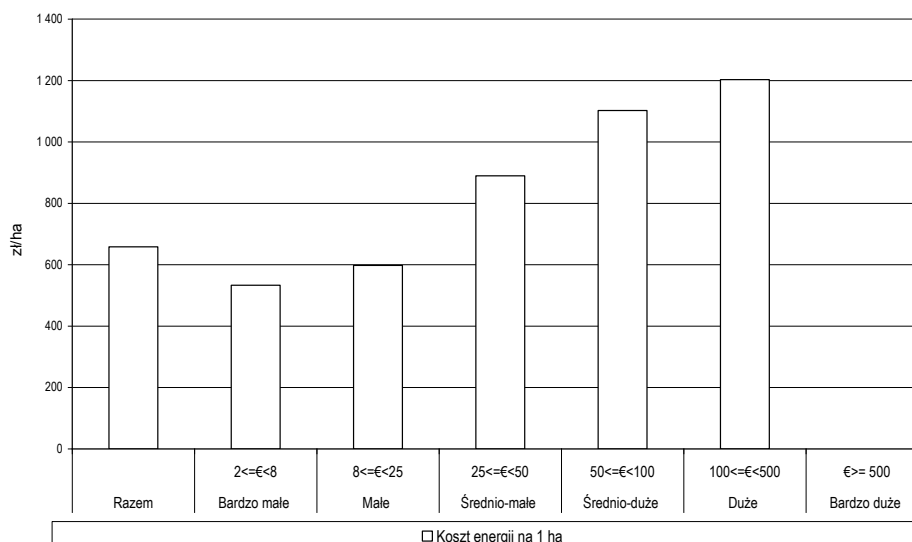
Koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 49) silnie związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw. W przypadku gospodarstw dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) były one niemal 2,5-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych. Podobny trend można zaobserwować jeżeli chodzi o środki ochrony roślin, z tą różnicą, że w tym przypadku to gospodarstwa średnio-duże (znajdujące się w klasie ekonomicznej 50-100 tys. euro SO) poniosły największe koszty – ponad 2-krotnie większe niż gospodarstwa najmniejsze.

Wykres 49 Koszt nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

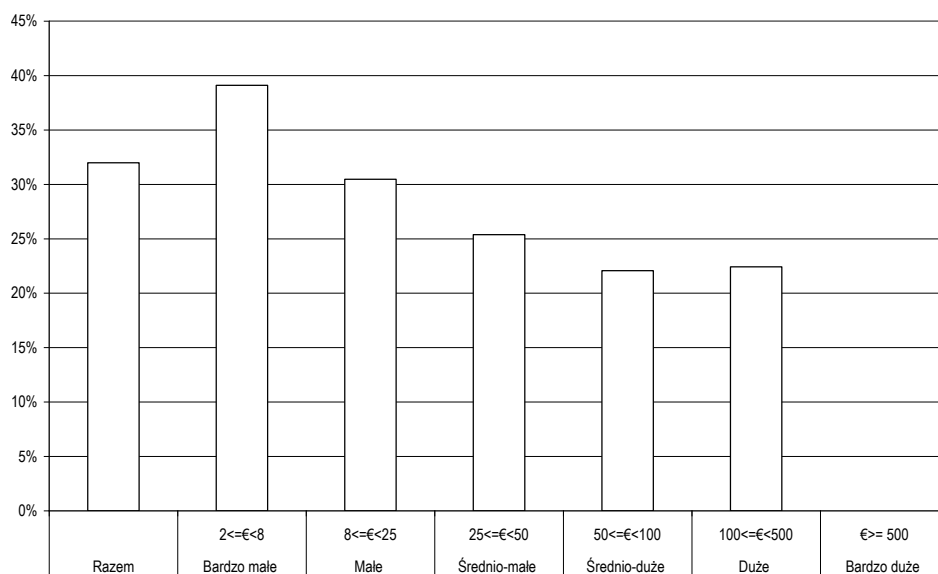
Z wielkością ekonomiczną gospodarstw bardzo wyraźnie wiążą się również koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 50). Najwyższe koszty energii elektrycznej i paliw były ponoszone przez grupę gospodarstw średnio-dużych i dużych (odpowiednio 1101,97 zł/ha i 1202,87 zł/ha). W gospodarstwach najmniejszych koszty te nie przekraczały wartości średniej wynoszącej 658 zł/ha.

Wykres 50 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

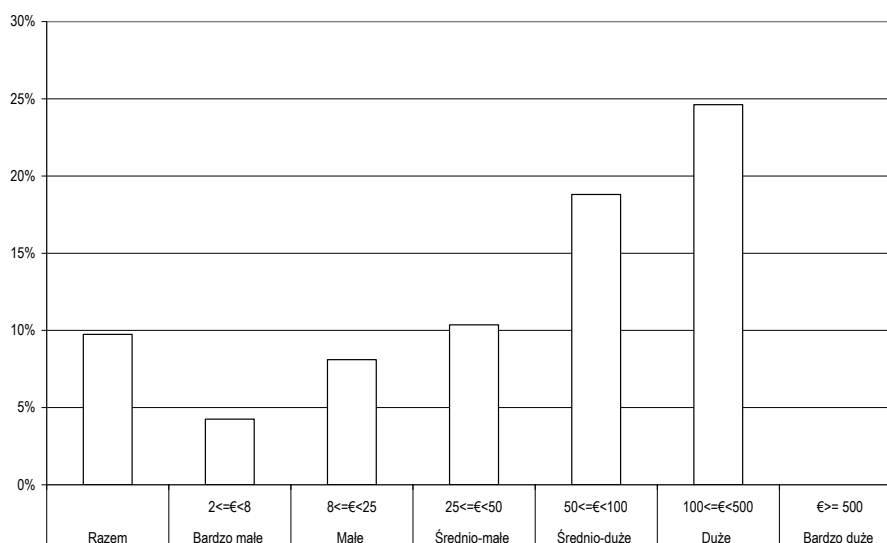
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Stosunek procentowy dla gospodarstw bardzo małych (z klasy ekonomicznej 2-8 tys. euro SO) wyniósł 39,1%, natomiast dla gospodarstw średnio-dużych (50-100 tys. euro SO) wyniósł 21,8% (patrz: Wykres 51). Z analizy wynika, że w najstarszych gospodarstwach z powodu m. in. niedostosowania parku maszynowego oraz budynków gospodarczych do rodzaju produkcji, aż o prawie 40% pomniejszony był dochód z rodzinnego gospodarstwa.

Wykres 51 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

W analizie udziału kosztów czynników zewnętrznych⁹ w wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa z grupy 100-500 tys. euro SO. Udział ten (prawie 25%) był w ich przypadku dużo większy niż w pozostałych gospodarstwach. (porównując z gospodarstwami z klasy bardzo małych - prawie sześciokrotnie). Potwierdza to fakt znacznie intensywniejszego wykorzystania przez te gospodarstwa przede wszystkim pracy najemnej, ale również kredytów oraz dzierżawy ziemi. Były one więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników (patrz: Wykres 52).

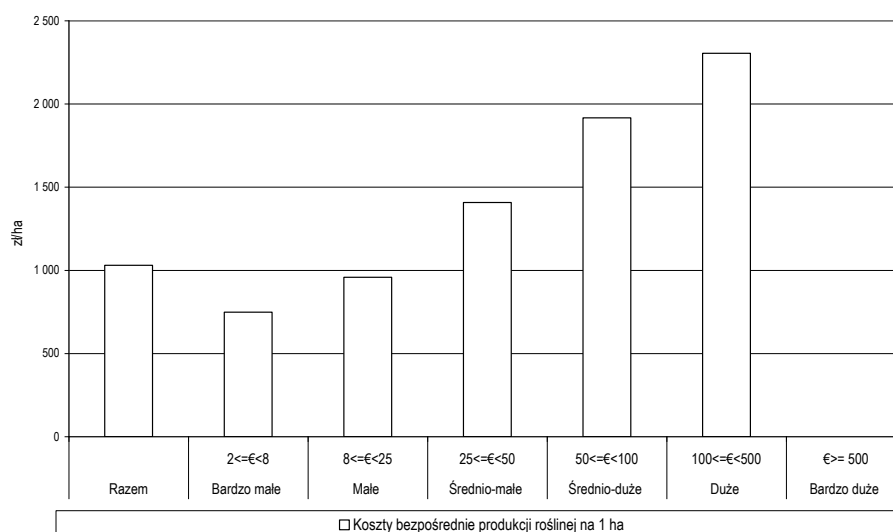
Wykres 52 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

Kosztochłonność produkcji roślinnej, charakteryzowana przez koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 53), rosła wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach bardzo małych koszty produkcji roślinnej na 1 ha wynosiły około 748 zł. W gospodarstwach dużych wynosiły natomiast 2304 zł, a więc ponad trzy razy więcej. Związane jest to przede wszystkim z technologiami produkcji jak również z większym udziałem gospodarstw ogrodniczych w tej klasie wielkości ekonomicznej.

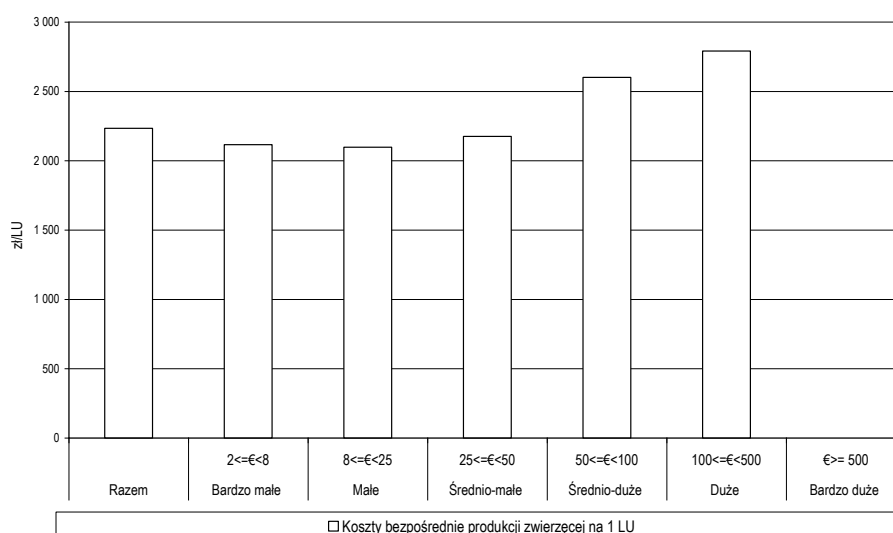
⁹ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

Wykres 53 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

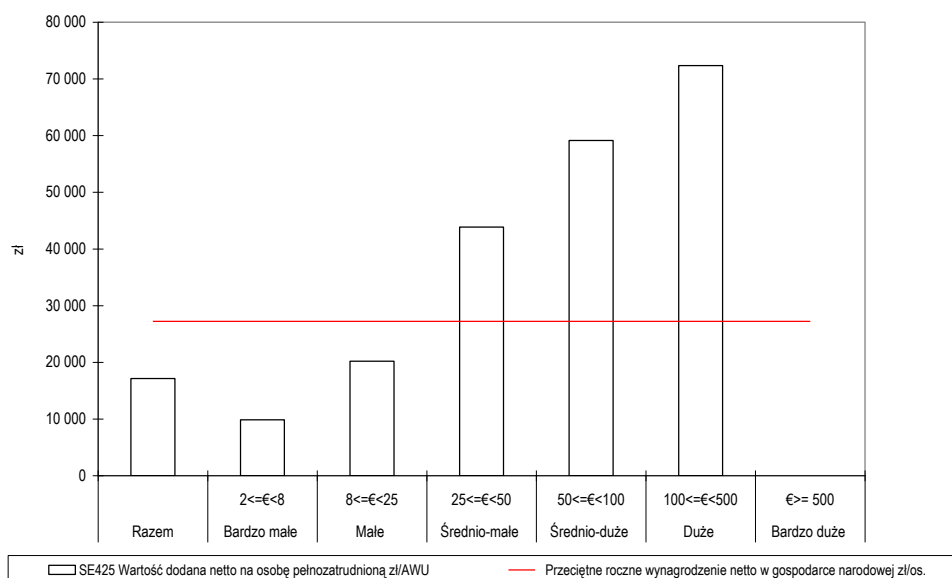
Kosztochłonność produkcji zwierzęcej (patrz: Wykres 54) mierzona jest natomiast wartością kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej na 1 LU. Kosztochłonność ta wzrasta wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. O ile w gospodarstwach mniejszych (poniżej 25 tys. euro SO) różnice były niewielkie (od 2098 zł do 2176 zł), to w gospodarstwach dużych koszt ten wyniósł 2792 zł. Wynika to z faktu, że mniejsze gospodarstwa częściej w żywieniu zwierząt wykorzystują tańsze pasze własne, a także ze zróżnicowania struktury pogłowia zwierząt.

Wykres 54 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

W regionie Małopolska i Pogórze wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną w średnim gospodarstwie była niższa od przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej¹⁰. Wystąpiły jednak pod tym względem zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą było w tym przypadku 25 tys. euro SO. Gospodarstwa o wielkości przekraczającej ten próg uzyskały wartość dodaną netto przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto (w gospodarstwach dużych ponad 2,5-krotnie), podczas gdy gospodarstwa z klas ekonomicznych poniżej 25 tys. euro SO osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe, w których wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła około 36% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 55).

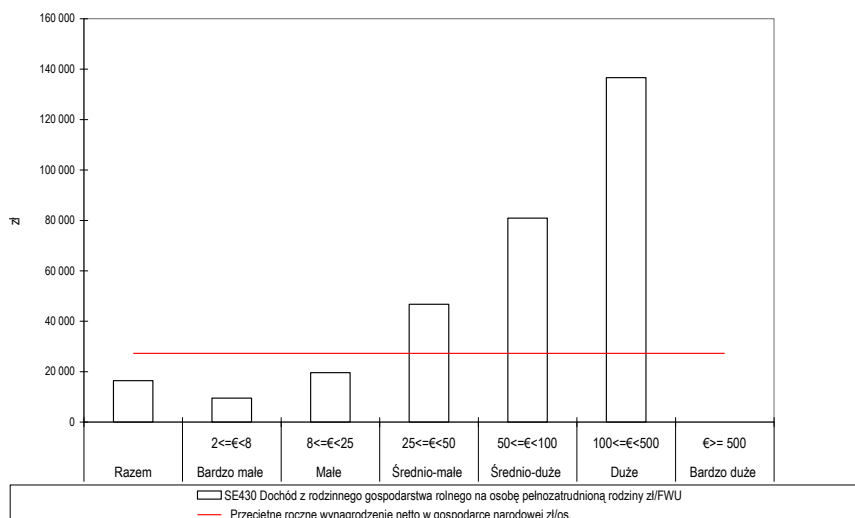
Wykres 55 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować podczas analizy rozkładu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą (patrz: Wykres 56). Tutaj również granicą było 25 tys. euro SO, jednak skala dysproporcji była zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był ponad czternaście razy większy niż w gospodarstwach najmniejszych i pięciokrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej.

¹⁰ Patrz: przypis 7, na str. 23.

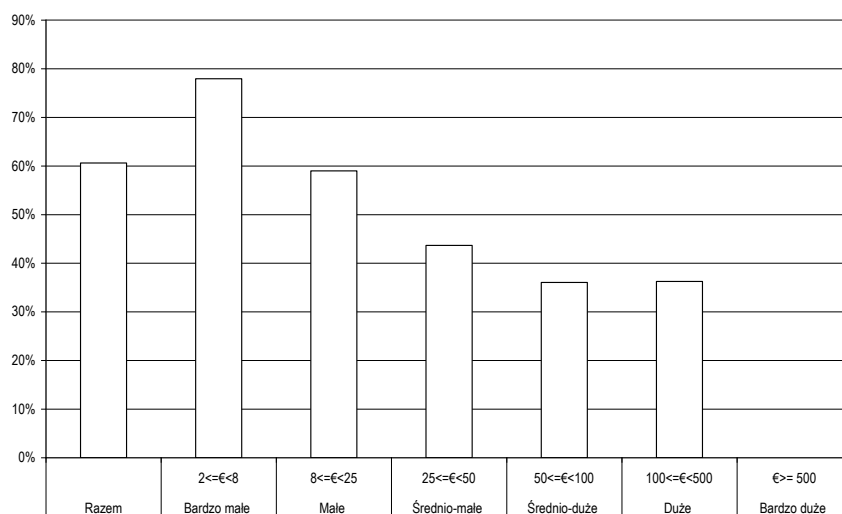
Wykres 56 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Z rozkładu gospodarstw według wielkości ekonomicznej wynika, że 95% gospodarstw z pola obserwacji Polskiego FADN w regionie Małopolska i Pogórze stanowiły gospodarstwa z klas poniżej 25 tys. euro SO, które uzyskały dochód niższy niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 1).

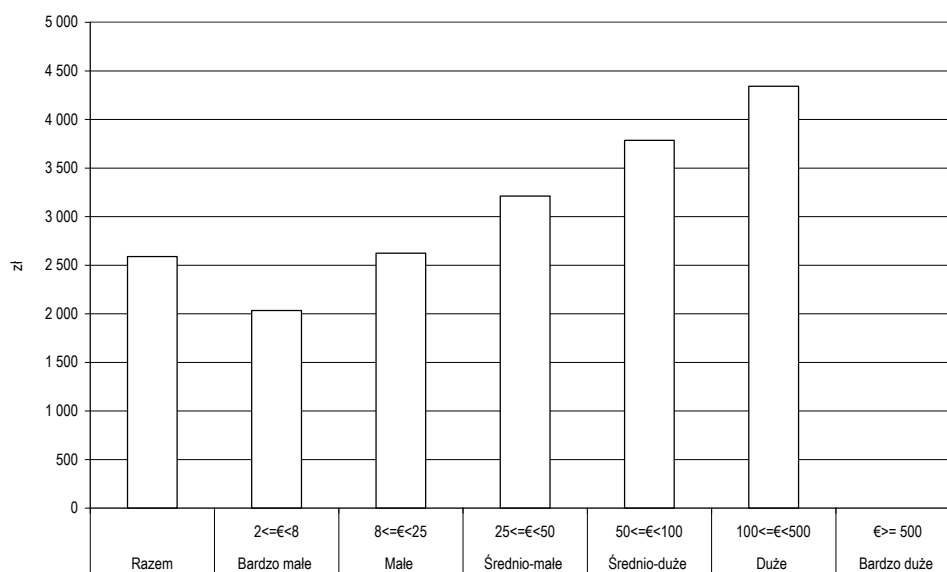
Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie (prawie 78%) występował w gospodarstwach bardzo małych (klasa ekonomiczna 2-8 tys. euro SO). Udział ten wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej spadał do 36,3% w przypadku gospodarstw dużych. Średnio w regionie Małopolska i Pogórze relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu wyniosła około 60 % (patrz: Wykres 57).

Wykres 57 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

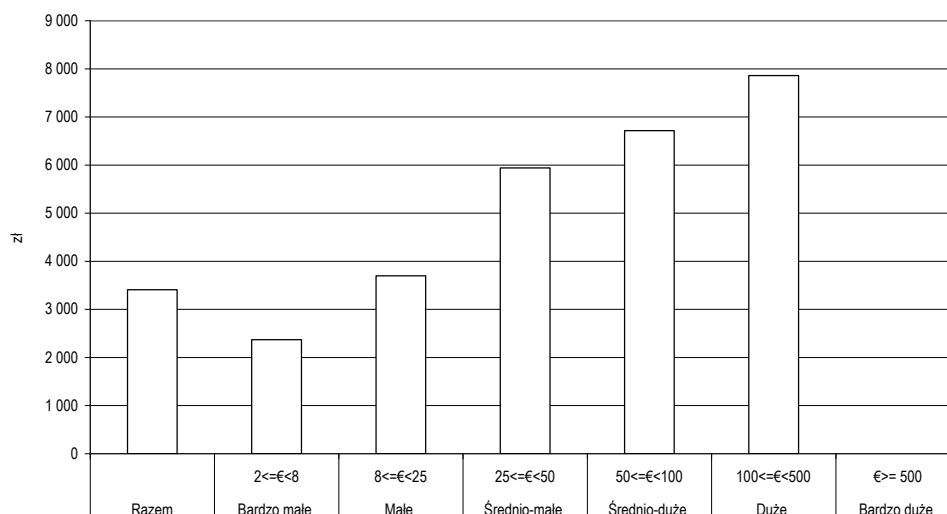
Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z użycia obcych czynników wytwórczych. Wartość ta rośnie w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw i w przypadku gospodarstw dużych (100–500 tys. euro SO) wyniosła 4 343 zł/ha, dla porównania w gospodarstwach bardzo małych 2 033 zł/ha, a więc ponad dwukrotnie więcej (patrz: Wykres 58).

Wykres 58 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

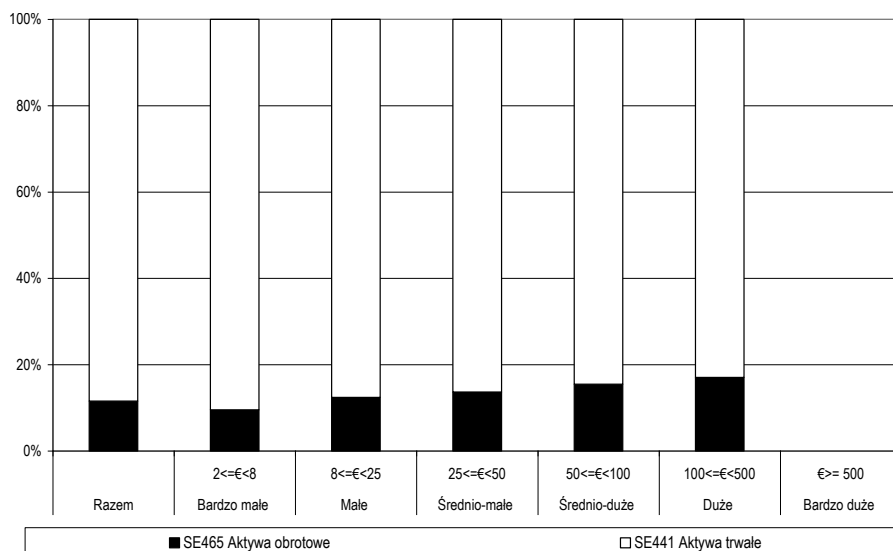
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 ha własnych użytków rolnych powtarza się schemat opisany na wykresie poprzednim. Wartość dochodu osiągnięta przez gospodarstwa duże wynosząca 7866 zł, ponad trzykrotnie przewyższała wartość osiągniętą w grupie gospodarstw najmniejszych. Średni dochód na 1 ha własnych użytków rolnych w regionie Małopolska i Pogórze wyniósł 3422 zł (patrz: Wykres 59).

Wykres 59 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytkowników rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmieniała się również struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 60). Im większe były pod względem ekonomicznym gospodarstwa, tym niższy był udział środków trwałych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, gospodarstwa z klasy ekonomicznej 100-500 tys. euro SO były w najkorzystniejszej sytuacji.

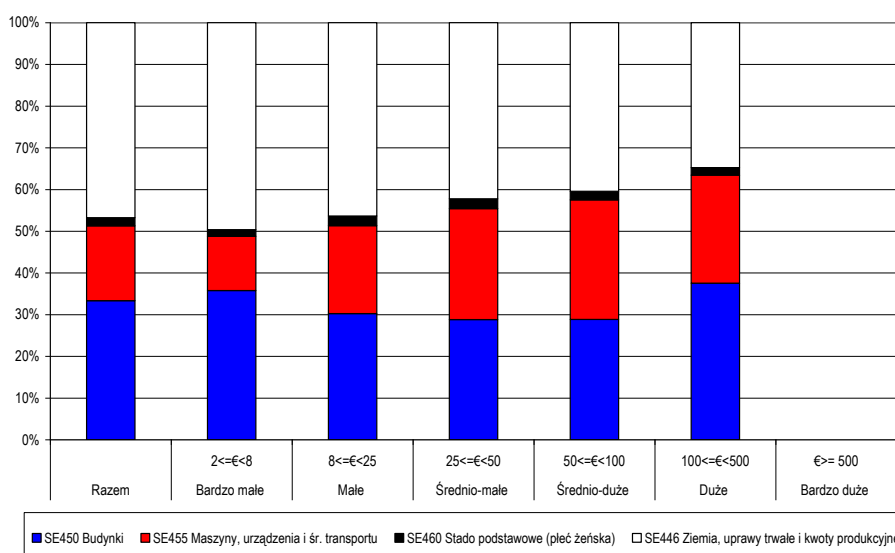
Wykres 60 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

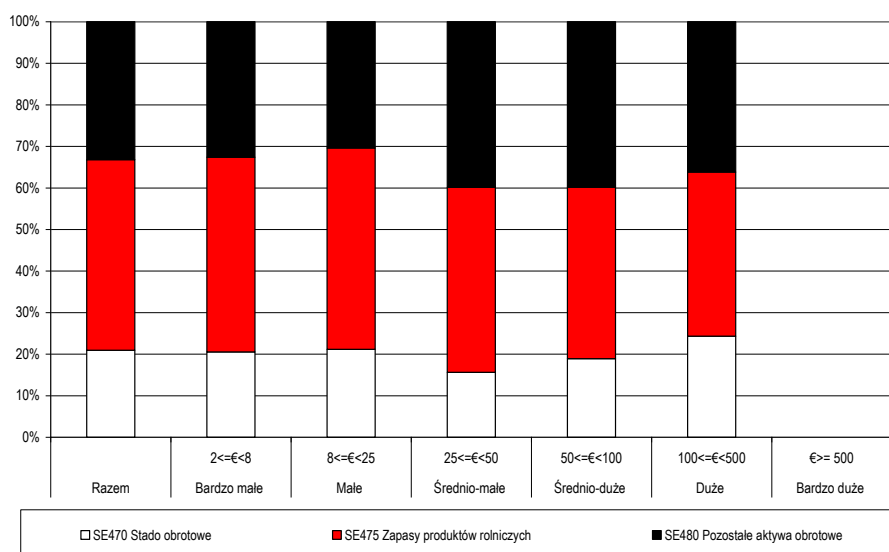
W strukturze aktywów trwałych gospodarstw mniejszych ekonomicznie dominowała ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne, a ich udział wyraźnie malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 61). Średnio stanowiły one prawie 47% wszystkich aktywów trwałych. W gospodarstwach największych składniki te stanowiły prawie 35% wartości aktywów (dla porównania w gospodarstwach bardzo małych było to prawie 50%). Drugim ważnym składnikiem środków trwałych są budynki i budowle. W przypadku tych środków najniższym udziałem charakteryzowały się gospodarstwa średnio-duże i średnio-małe - poniżej 30%. Udział maszyn, urządzeń i środków transportu największy był w gospodarstwach średnio-dużych - 28,7%. Największym udziałem stada podstawowego zwierząt charakteryzowały się gospodarstwa średnio-małe (25-50 tys. euro SO), w których wyniósł on 2,4% środków trwałych, najmniejszym zaś gospodarstwa bardzo małe (2-8 tys. euro SO) - 1,6%.

Wykres 61   **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

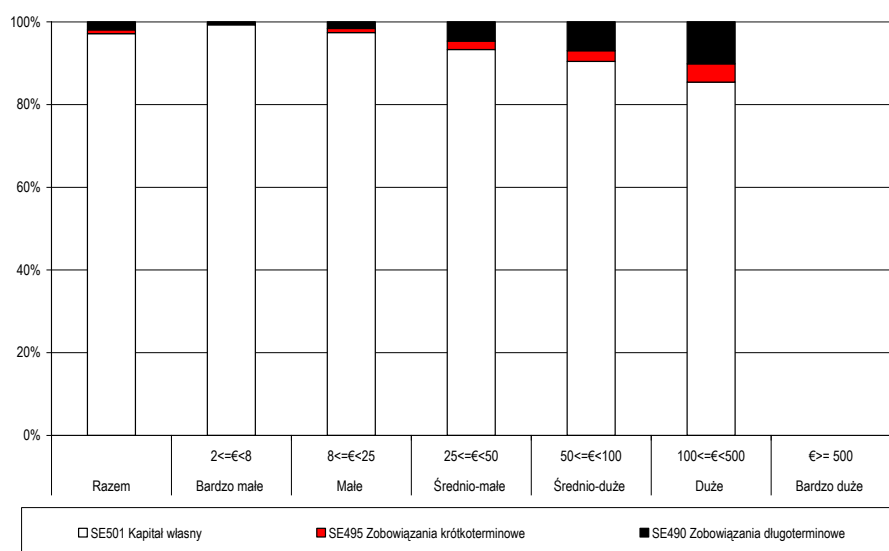
W strukturze aktywów obrotowych we wszystkich analizowanych klasach wielkości ekonomicznych największy udział miały zapasy produktów rolniczych (patrz: Wykres 62). Stado obrotowe najmniejszy udział miało w gospodarstwach średnio-małych - 15,6%. Pozostałe aktywa obrotowe w regionie Małopolska i Pogórze stanowiły średnio 1/3 wszystkich aktywów obrotowych.

Wykres 62   **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

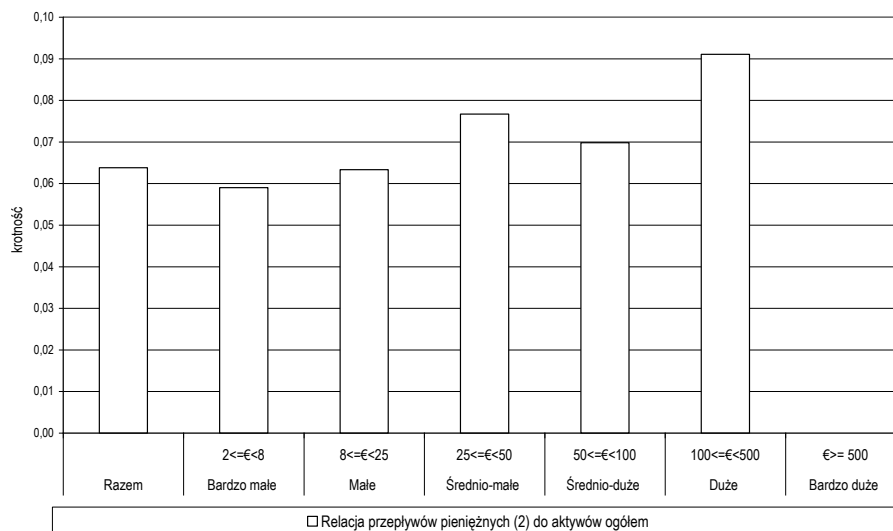
Struktura pasywów wykazywała silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 63). Im większe były ekonomicznie gospodarstwa, tym większy był udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Zadłużenie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO) wyniosło prawie 15%, przy czym prawie 70% kapitałów obcych stanowiły korzystniejsze kredyty długoterminowe. W pozostałych klasach gospodarstw zadłużenie wyniosło poniżej 10%, a w gospodarstwach najmniejszych nawet poniżej 1%. We wszystkich gospodarstwach większą jego część stanowiły zobowiązania długoterminowe.

Wykres 63   **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem (patrz: Wykres 64) w regionie Małopolska i Pogórze wzrastał i najwyższy był w gospodarstwach dużych (od 100 do 500 tys. euro SO). Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa, rosła efektywność gospodarstw mierzona tym wskaźnikiem. Wyjątek stanowią gospodarstwa średnio-duże, których efektywność w stosunku do gospodarstw z poprzedzającej klasy spadła.

Wykres 64 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

3.3. Wnioski

1. W analizowanym regionie Małopolska i Pogórze dominowały gospodarstwa o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej (ponad 67%). Istotną część badanej grupy stanowiły gospodarstwa nastawione na chów krów mlecznych (prawie 9%). W tych dwóch typach gospodarstw znajdowało się ponad 70% zasobów ziemi. W klasach wielkości ekonomicznej do 25 tys. euro SO znajdowało się 95% gospodarstw. W tym świetle można powiedzieć, że rolnictwo regionu Małopolska i Pogórze charakteryzuje się niskim stopniem specjalizacji i zdominowane jest przez gospodarstwa o relatywnie małej skali produkcji.
2. Przeciętnie najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród badanych typów produkcyjnych gospodarstw, uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich (13 179 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa nastawione na chów zwierząt trawożernych (1 882 zł). Z kolei wśród grup zdefiniowanych wielkością ekonomiczną przeciętnie najwyższą wartością dodaną na 1 ha użytków rolnych charakteryzowały się gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO (4 343 zł) a najniższą gospodarstwa z grupy gospodarstw bardzo małych (2 033 zł). Należy zaznaczyć, że analizowaną grupę gospodarstw największych tworzyły gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zwierząt ziarnożernych.
3. W analizowanych grupach gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (40 132 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO (136 612 zł). Najniższymi wartościami charakteryzowały się natomiast gospodarstwa mieszane (12 412 zł) oraz gospodarstwa z klasy 2-8 tys. euro SO (9 494 zł).
4. Najwyższy wskaźnik relacji dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego uzyskały gospodarstwa w typach specjalizacja w chowie zwierząt trawożernych (ponad 80%) i gospodarstwa mieszane (75%). Według grupowania względem wielkości ekonomicznej przeciętnie najwyższy udział dopłat w dochodzie zaobserwowano w gospodarstwach sklasyfikowanych w grupie od 2 do 8 tys. euro SO (prawie 78%). Z jednej strony przeciętnie najmniej uzależnione od dopłat były gospodarstwa specjalizujące się w produkcji ogrodniczej (niecałe 12%), a z drugiej strony gospodarstwa o wielkości ekonomicznej powyżej 50 tys. euro SO. Prawdopodobnie ta odzwierciedla powiązanie kwoty wsparcia z zasobami ziemi rolniczej oraz niski poziom dochodów najmniejszych gospodarstw.
5. Porównywalne i wyższe od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (27 227 zł/osobę w 2011 roku) osiągnęły gospodarstwa znajdujące się w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO, których udział w polu

obserwacji stanowił około 5%. Analizując średnie wyniki dla typów produkcyjnych w tej grupie znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych, chowie zwierząt ziarnożernych oraz uprawach trwałych.

6. Poziom zużycia wewnętrznego (produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym) oraz przekazania produktów do gospodarstwa domowego był najniższy w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i ogrodnictwie. Z kolei zużycie wewnętrzne rosło od około 7,5 tys. zł w gospodarstwach najmniejszych do ponad 65 tys. zł w gospodarstwach dużych tj. w klasie wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO. Przy czym udział zużycia wewnętrznego w strukturze produkcji malał wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstwa rolnego.
7. Analizując strukturę pasywów najniższy udział kapitałów obcych w finansowaniu działalności gospodarstwa zaobserwowano w grupie gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 25 tys. euro oraz w grupie gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych. Natomiast wśród gospodarstw relatywnie najsilniej korzystających z obcego kapitału znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnictwa oraz gospodarstwa z klasy wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO. Należy zaznaczyć, że w obydwu przypadkach większość kapitału obcego stanowiły zobowiązania długoterminowe.
8. Z przeprowadzonej analizy wynika, że niewielka część gospodarstw w omawianym regionie generowała dochody porównywalne z przeciętnymi w gospodarce narodowej. Należy podkreślić, że wysoka intensywność gospodarowania, tak jak w przypadku upraw ogrodnictwa nie gwarantowała osiągnięcia dochodów parytetowych. Wysokość dochodów powiązana była ze skalą produkcji, przy czym dopłaty najsilniej kształtowały dochód gospodarstw najmniejszych.
9. Zaprezentowane wyniki mają charakter średnich dla gospodarstw regionu Małopolska i Pogórze. Oznacza to, że w rzeczywistości gospodarstwa sklasyfikowane w poszczególnych typach produkcyjnych i według klas wielkości ekonomicznej miały zróżnicowane wyniki. W konsekwencji prezentowana analiza pozwala na wskazanie różnic w skuteczności gospodarowania poszczególnych grup gospodarstw, co bezpośrednio wspiera proces formułowania polityki rolnej i zarządzania gospodarstwem rolnym.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB